

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Semt Çalışmaları Literatürü: İstanbul Bağlamında Bir Değerlendirme

AUTHORS: Hawva YILMAZ

PAGES: 355-400

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2792714>

Türkiye’de Semt Çalışmaları Literatürü: İstanbul Bağlamında Bir Değerlendirme

Havva Yılmaz*

Öz

Bu çalışmada, İstanbul semtlerini konu edinen monografiler ve tezler üzerinden Türkiye’de semt çalışmaları literatürü ana hatlarıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır. “İstanbul Semt Monografileri” ve “İstanbul Semt Tezleri” başlıklı iki güncel listeden faydalanarak yapılan incelemeler ışığında, Türkiye’de semt literatürünün tarihî gelişimi, hangi dönemlerde hangi temaların ön plana çıktığı, literatürde öne çıkan kavram ve temaların neler olduğu, semt çalışmalarının hangi disiplinlerden beslendiği gibi konulara değinilecektir. İlk örnekleri Geç Osmanlı Dönemi’ne kadar uzanan semt monografilerinin öncülük ettiği literatür, şüphesiz şehir araştırmalarından bağımsız düşünülemez. Tarih, sosyoloji, mimari, siyaset, kent planlama, nüfus araştırmaları gibi pek çok disiplinin kesiştiği bir alan olarak, bugün, “şehir araştırmaları” üst başlığı altında toplanabilecek yüksek hacimli bir araştırma-inceleme birikiminden söz edebiliriz. Semt çalışmaları ise uzun yıllardan beri ürün vermesine ve semt monografilerinin dışında, özellikle 1990 sonrasında akademinin de yoğun ilgisine mazhar olmuş, henüz şehir araştırmalarından bağımsız bir sahaya dönüşemese de, yine, hatırı sayılır hacmi ve çeşitli tematik vurguları ile kategorik tasniflere imkân veren bir nitelik kazanmıştır. Bu çalışma ile literatürün genel çerçevesi çizilecektir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Semt, Mahalle, Mekânsal Gelişim, Şehir Tarihi, Şehir Sosyolojisi

* Doktora Adayı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü. yilmazhavva2020@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7540-6732.

Bu çalışmaya, editörlüğünü üstlenerek değerli eleştiri ve yorumlarıyla katkıda bulunan Doç. Dr. Yunus Uğur hocam başta olmak üzere, yayın sürecinde emeği geçenlere, bilhassa metni titizlikle değerlendiren kıymetli makale hakemlerine sonsuz teşekkürlerimle.

Neighbourhood Studies Literature in Turkey: An Evaluation in the Context of Istanbul

Havva Yılmaz

Abstract

In this study, it will be attempted to evaluate the neighbourhood or district studies literature in Turkey with the main lines through monographs and theses on Istanbul districts. In the light of the examinations made using two current lists titled “Istanbul Neighbourhood Monographs” and “Istanbul Neighbourhood Theses”, The historical development of the neighbourhood literature in Turkey, which themes come to the fore in which periods, what are the prominent concepts and themes in the literature, and from which disciplines the neighbourhood studies are inspired will be discussed. The literature, pioneered by neighbourhood monographs, the first examples of which date back to the Late Ottoman Period, cannot be considered independently of urban studies. As a field where many disciplines such as history, sociology, architecture, politics, urban planning, and population studies intersect, we can talk about a large amount of research and examination accumulation that can be gathered under the heading of “urban studies”. Neighbourhood studies, on the other hand, have yielded products for many years and, apart from neighbourhood monographs, have received intense attention from the academy, especially after 1990, and although it has not yet turned into an independent field from urban studies, it has gained a feature that allows categorical classifications with its considerable amount and various thematic emphases. With this study, the general framework of the literature will be described.

Keywords: Istanbul, District, Neighbourhood, Spatial Development, Urban History, Urban Sociology

Giriş

İnsanın yaşadığı mekânla kurduğu ilişki, pek çok bakımdan sosyal bilimleri ilgilendirmektedir. Mekânın tüm karşılıkları, uzantıları, yansımaları ile insanın toplumsallaşma serüveni içerisinde anlamlı bir bağlama oturmaktadır. Öte yandan mekânı çalışmak, tam da bu bağlam zenginliğinden ötürü neredeyse her şeyi çalışmaktır. Sahanın önemli isimlerinden Henri Lefebvre’e göre “mekânın tarihi (tıpkı toplumsal zamanın tarihi gibi) bir türlü tamamlanmaz” zira mekânın tarihi şehir planlama, mimari gibi disiplinlerin gelişim serüveninin yanı sıra ekonomi ve ticaret sahalarıyla da ilişkilidir ve bu sebeple, neredeyse tüm toplumsal değişim tarihiyle birlikte çözümlenebilir.¹ Gaston Bachelard da alanın başucu kitaplarından *Mekânın Poetikası*’nda, mekânın imgeselliğinden bahsederek mekânın kavranamazlığına, soyut ve öznel boyutlarının evrensel bir tanımlama imkânına olanak bırakmadığına işaret eder.² Semt çalışmaları, bu kavranması güç, bağlamsal zenginliği yüksek araştırma sahasının mütevazı kollarından birisidir. Sahanın bir başka alt dalı olan şehir çalışmalarıyla birlikte, çoğunlukla onun gölgesinde kalarak yol alır.

Mekân, şehir ve semt üzerine çok eski metinlere ulaşılabilirse de, bugün sosyal bilimler çatısı altında bu alanlardan söz ettiğimizde nispeten yakın tarihlerden bahsetmiş oluyoruz. Örneğin şehir tarihinin bir disiplin olarak doğuşu XVIII. ve XIX. yüzyıllarda meydana gelen siyasî, iktisadî ve sosyal dönüşümlerde şehirlerin hem bu değişime yön veren, hem de değişimin sonuçlarından etkilenen bir rol edinmesiyle ilişkilidir.³ Benzer şekilde şehir sosyolojisi de kökeni bazı XIX. yüzyıl ekoloji uzmanlarına kadar dayanan ve 1920’den sonra pek çok sosyal bilim disiplini içinde etkili olan “şehir sorunlarını ekolojiden ödünç alınan kavram, fikir ve yaklaşımlarla anlamlandırmaya ve açıklamaya” başlama pratiğinin bir tezahürüdür.⁴ Semt çalışmaları ise bu anlamda çok daha yeni bir alandır.

Baudelaire’in *Paris Sıkıntısı*’nı (1869) yazdığı, Fritz Lang’in *Metropolis*’i (1927) çektiği tarihlerde modern şehir, kalabalığıyla, fabrikalarıyla, vitrinleriyle,

1 Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden, 6. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2020 s. 26.

2 Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, çev. Alp Tümertekin, 4. Baskı, İstanbul: İthaki Yayınları, 2017, s. 30-32.

3 Yunus Uğur, “Şehir Tarihi ve Türkiye’de Şehir Tarihçiliği: Yaklaşımlar, Konular ve Kaynaklar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy. 6, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2005, s. 9-10.

4 Alim Arlı, “Yüzyıl Sonra ‘Şehir’i Okuma Denemesi”, *Şehir – Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, Robert E. Park ve Ernest Burgess, çev. Pınar Karababa Kayalığı, İstanbul: Heretik Yayınları, 2015, s.12.

bulvarlarıyla yepyeni bir mekân tasarımı ve yapısına sahiptir. Toplumsal zaman⁵ gibi artık toplumsal mekânın örgütlenmesi de önemli tartışmalara konu olacaktır. Şehirleşme yükselen bir trend haline gelirken, aynı zamanda kendisini mekânın örgütlenmesindeki değişimin sembolik taşıyıcısı olarak bulacaktır. Semt ve mahalle⁶ olgusu ise modern şehrin önemli birer bileşeni olarak zaman zaman tartışmaların içinde yerini alacak, şehir bütünüünün içinde konumlandırılmaya çalışılacaktır. Örneğin 1954 yılında *The Town Planning Review*'a yazdığı makalede Lewis Mumford, mahallelere göre planlama fikrinin geniş çapta kabul görmesine rağmen uygulamada pek de öyle olmadığından, mahalle bazlı planlamaya itiraz edenlerin şehri bir bütün halinde tek bir birim olarak ele almak gerektiğini savunduklarından, mahalle planlamasının lehinde ve aleyhinde geliştirilen argümanların ilginç entelektüel ortaklaşmaları beraberinde getirdiğinden bahseder.⁷ Oysa ona kalırsa mahalle zaten komşu olmayı tercih eden insanların bir arada yaşama pratiklerinin ortaklaşmasıyla kendi rengini üreten, özgün bir yapılanma olarak şehirlerde konumlanmaktadır.⁸

Öte yandan, bu tartışmalar günümüzde dahi kavramsal düzlemde belirgin bir “semt ve mahalle” literatüründen söz etmeyi mümkün kılacak nicelikte değildir. Semt ve mahalle yerel incelemelerin konusu olarak makro bağlama taşınmadığı gibi şehir incelemelerinde de semt ve mahallelerin rolü, sınırlı çalışmaların referans birimi olmakla yetinmektedir. Saskia Sassen, bu bağlamda, Duneier, Burawoy v.d., Klinenberg, Lloyd ve McRoberts'in çalışmalarını⁹ örnek vererek ayrıntılı saha çalışmasının, şehir araştırmalarında birçok yeni keşfi yakalamak için gerekli bir

5 Toplumsal zaman, basitçe, zamanın sadece astronomik bir açıklayıcılığı olan ve takvimlerle belirlenen / gösterilen objektif bir ölçüm aracına tekabül eden bir birim olmadığını, kültür, inanç, ahlaki normlar tarafından toplumsal düzlemde inşa edilen bir fenomen olduğunu ve toplumsal dinamikleri açıklayan nesnel bir zamansallıktan söz edilemeyeceğini ifade eder. Detaylı bilgi için bkz. Pitirim A. Sorokin ve Robert K. Merton, “Social Time: A Methodological and Functional Analysis”, *American Journal of Sociology*, c. 42, sy. 5, Chicago: The University of Chicago Press, 1937, s. 615-629.

6 Semt İngilizce'de mahalle anlamına da gelen *neighborhood* ile karşılandığı için kavramsal literatürden bahsederken mahalleyi de anmak uygun olacaktır. Osmanlı araştırmaları dahilinde yürütülen “mahalle” tartışmaları da, Türkiye'de semt literatürüyle kesişir ancak bu makalenin odağı ve araştırma birimi, aşağıda da açıklanacağı üzere İstanbul'un semtleriyle sınırlı tutulmuştur.

7 Lewis Mumford, “The Neighborhood and the Neighborhood Unit”, *The Town Planning Review*, c. 24, sy. 4 (Jan., 1954), Liverpool: Liverpool University Press, s. 256.

8 Mumford, “The Neighborhood and the Neighborhood Unit”, s. 257-258.

9 Michael Burawoy vd., *Ethnography Unbound: Power and Resistance in the Modern Metropolis*, Berkeley: University of California Press, 1991; Mitchell Duneier, *Sidewalk*, New York: Farrar, Strauss & Giroux, 1999. Eric Klinenberg, *Heat Wave: A Social Autopsy of Disaster in Chicago*, Chicago IL: University of Chicago Press, 2003. Richard Lloyd, *NeoBohemia*, London, England: Routledge, 2005. Omar McRoberts, *Streets of Glory: Church and Community in a Black Urban Neighborhood*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2005.

adım olduğunu, bugün şehri, “birden fazla sınır ötesi sürecin kesiştiği ve farklı sosyo-mekânsal oluşumlar ürettiği; stratejik olsa bile tek, bütünleşik bir alan olarak görmemiz gerektiğini” öne sürer.¹⁰ Semt ve mahalle çalışmaları, hâlihazırda, ayrıntılı saha çalışması ihtiyacını karşılayacak bir araç olarak özellikle 1990’lardan itibaren revaç bulmuş olsa da, semt ve mahallenin kavramsal bir birim olarak önem kazanmasına yine bizzat bu araçsallık engel olur.

Türkiye’de de semt ve mahalle çalışmalarında benzer bir kavramsal yoksunluk söz konusudur. Belirli bir semt veya mahalleyi konu edinen araştırmalarda, konunun kavramsal zemini çoğunlukla kısa bir giriş yazısında geçirilirken, semt ve mahalle kavramlarının soyut tanımlamalarından kaçınılır. Mahalle, Osmanlı şehri tartışmalarının kültür ve bir arada yaşam alt başlıkları dâhilinde, bir takım tanımlama girişimlerine maruz kalsa da, Şerif Mardin’in “mahalle baskısı” kavramı haricinde akademik ajandayı belirleyen güçlü soyutlamaların konusu olmaz. Bir bakıma olması gereken de budur. Osmanlı mahallesini açıklamaya çalışan her tanımlama girişimi bir yönüyle doğru olsa da, meseleyi sınırlı bir şekilde ele aldığı için eksik kalacaktır.¹¹ Konuya bu açıdan yaklaşınca, semt ve mahalle çalışmaları literatürünün neden yerel düzlemde yoğunlaştığını, semt ve mahallenin şehir araştırmaları içerisinde erken tarihlerden itibaren gündeme gelen bir mesele olmasına rağmen neden kavramsal tartışmalarla rüştünü ispat eden bağımsız bir disipline dönüşemediğini anlamak mümkündür. Şehrin kılcal damarlarının izini süren araştırmaların, alana katkı sağlayabilmeleri için yerel kimliklerini korumaya devam etmeleri gerekmektedir. Bir cerrah titizliğiyle şehrin mikro birimlerini keşfeden araştırmacıların, bu özgün hikâyeleri bağımsız bir alan haline getirmeleri için Sassen’in örnek verdiği yetkinlikte çalışmaların çoğalmasını beklemek gerekmektedir. Bununla birlikte, özellikle İstanbul araştırmalarının mümbit havuzunda, İstanbul’un çeşitli semtlerini konu edinen nitelikli pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Tülay Artan’ın *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*¹² başlıklı sosyal tarih çalışması, Sema Erder’in *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye* başlıklı etnografisi,¹³ Hatice Kurtuluş’un bir grup araştırmacıyla birlikte yürüttüğü *Toplumsal Hafızada, Zamanda ve Mekânda Maltepe*¹⁴ adlı sözlü tarih çalışması ve Cem Behar’ın yakın zamanda yayımlanan

10 Saskia Sassen, “Urban Sociology in the 21st Century”, *21st Century Sociology: A Reference Handbook* (1), Clifton D. Bryant ve Dennis L. Peck (eds.), California: SAGE Publishing, 2006, s. 477.

11 Beyza T. Demir ve Yunus Uğur, “Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği”, *Kent ve Maneviyat*, Seyfettin ve Zehra Erşahin (eds.), Ankara: İdealkent Yayınları, 2020, s. 462.

12 Tülay Artan, *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.

13 Sema Erder, *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

14 Hatice Kurtuluş vd., *Toplumsal Hafızada Zamanda ve Mekânda Maltepe*, İstanbul: Maltepe Belediyesi Yayınları, 2018.

*Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008): Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi*¹⁵ başlıklı çalışması, alanın önde gelen çalışmaları olarak sayılabilir. Aşağıda görüleceği üzere, akademi dışı semt monografilerinde de pek çok üretken kalem, semtlerin mekânsal gelişimi ve dönüşüm serüvenleri üzerine çok kıymetli bilgiler içeren eserler kaleme almışlardır.

Bu makalede, İstanbul semtleri hakkında hazırlanan semt monografileri ve tezlerine odaklanılarak, Türkiye’de semt ve mahalle çalışmalarının seyri ele alınacaktır. Mimar Mehmet Berksan’ın hazırladığı İstanbul Semt Monografileri¹⁶ listesi ile bu makale için yazarın hazırladığı İstanbul Semt Tezleri¹⁷ listesinin verilerinden yola çıkarak, İstanbul semtlerinin literatürde nasıl karşılık bulduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Makalenin temel aldığı her iki liste de güncellenmeye devam etmekte olduğundan, incelemenin nihai yargılar içermediğini not düşmek gerekir. Ayrıca İstanbul Semt Tezleri listesi YÖK veri tabanında semt adlarının anahtar kelime olarak girilmesiyle gerçekleştirilen bir işlemle oluşturulmuş, konuyla ilişkisi göz önünde bulundurularak listede seçici davranılmıştır. Liste 1990 sonrası hazırlanan tezleri kapsamaktadır. Her iki listede de sadece doğrudan bir veya birkaç semti konu edinen çalışmalara yer verilmiş, İstanbul’u konu edinirken semtlere yüzeysel bir şekilde değinen çalışmalar dışarıda tutulmuştur. Yine makaleler ve kitap bölümleri de herhangi bir şekilde listelerde yer almamaktadır. İstanbul Semt Tezleri listesinde tıp, biyoloji, deniz bilimleri, jeofizik, hukuk, turizm ve deprem mühendisliği gibi sosyal bilimlerin dışında kalan çalışma alanlarındaki ürünler listeye dâhil edilmemiştir. Dolmabahçe, Yıldız, Beylerbeyi, Topkapı gibi saraylar, Heybeliada Ruhban Okulu, Arnavutköy Amerikan Koleji gibi okullar, camiler, hastaneler, parklar, mezarlıklar vb. adını semtinden / mahallesinden alan veya onunla özdeşleşen anıtsal ve kurumsal yapıları ele alan çalışmalar da semti değil yapıyı merkeze aldıkları için listeye eklenmedi. Bu sınırlar dâhilinde 1454 adet tez tespit edildi. İstanbul semt monografileri listesinde ise 1732 adet başlık yer almakta.¹⁸

15 Cem Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008): Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi*, İstanbul: YKY, 2019.

16 Mehmet Berksan, “İstanbul Semt Monografileri”, <https://istanbulmonografi.com/semt-monografileri/>. Bu makalenin temel veri kaynaklarından birini oluşturan bu liste, Mehmet Berksan’ın kişisel çabalarıyla oluşturulmuş ve kamunun istifadesine sunulmuştur. Bu vesileyle İstanbul semt literatürüne sunduğu katkı için kendisine teşekkür eder, bu makalede veri kaynağı olarak kullanmanın yanı sıra, İstanbul Semt Tezleri listesini hazırlarken de çalışmasından istifade ettiğimi not etmek isterim.

17 Havva Yılmaz, “İstanbul Semt Tezleri”, <https://github.com/yilmazhavva/istanbulsemttezleri>.

18 Bu çalışma hazırlanırken listedeki güncellemeler takip edilmiş ve en son 27 Aralık 2022 tarihindeki güncellemeler araştırmaya yansıtılmıştır.

1. Türkiye’de Semt Çalışmalarının Tarihsel Seyri: İstanbul Örneği

İlk Kuşak, İlk Çalışmalar ve Belediyecilik Faaliyetleri

Mevcut verilere göre Türkiye’de semt çalışmalarının kökeni XIX. yüzyıla kadar uzanır. İstanbul semtlerine ilişkin bilinen ilk semt monografisi Alexandre Timoni’nin 1844 yılında kaleme aldığı Boğaziçi konulu *Nouvelles promenades dans le Bosphore ou Méditations Bosphoriques*’tir.¹⁹ Bu kitap, İstanbul’a dair genel bir değerlendirme yapmak yerine şehrin belirli bir bölgesine odaklanmayı tercih eder. Hemen akabinde Kırım Harbi (1853-1856) vesilesiyle şehirde bulunan yazarların kaleminden çıkan *Scutari and Its Hospitals* (1855) ve *Memorials of the Brave: Or Resting Places of Our Fallen Heroes in the Crimea and at Scutari* (1858) da benzer şekilde İstanbul’un tamamına değil, bir semtine odaklanarak İstanbul semt monografileri literatürünün ilk adımlarını hayata geçirmiş olurlar.

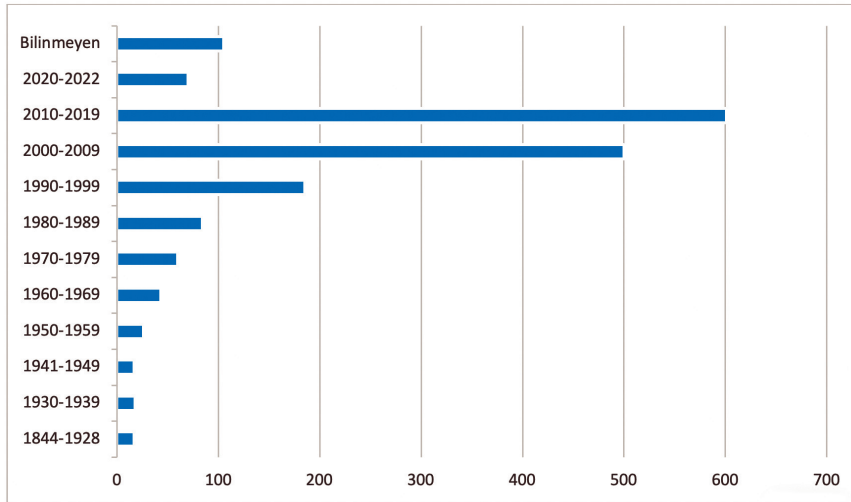
SEMT / MAHALLE	KİTAP ADI	YAZAR	YAYINEVİ	YAYIN YILI
BOĞAZIÇI	Nouvelles Promenades dans Le Bosphore ou Méditations Bosphoriques	Alexandre Timoni	Directeur du Cabinet Littéraire Français	1844
ÜSKÜDAR	Scutari and Its Hospitals	Sidney G. Osborne	Dickinson Brothers	1855
ÜSKÜDAR	Memorials of the Brave: Or Resting Places of Our Fallen Heroes in the Crimea and at Scutari	Frederic Brine	Ackermann and Co.	1858
BOĞAZIÇI	Le Bosphorus et Constantinople Perspectives des Pays Limitrophes	Pierre De Tchihatchef	Th. Morgand	1864
KAĞITHANE	İstanbul’da Bir Sene, Üçüncü Ay: Kağıthane	Mehmet Tefik	Matbaa-i Aramyan	1883
EYÜPSULTAN	Eyüb	–	Boyacıyan Agob Matbaası	1911

19 Bazı kaynaklarda kitabın basım yeri Paris olarak belirtilse de kitabın ilk sayfasında “Constantinople” ibaresi açık bir şekilde yer almaktadır.

SEMT / MAHALLE	KİTAP ADI	YAZAR	YAYINEVİ	YAYIN YILI
KADIKÖY	Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye	Celal Esad	Ahmed İhsan ve Şürekâsı	1911
BOĞAZİÇİ	Boğaziçi Şirket-i Hayriye Tarihçe, Salname	-	Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi	1912
GALATA	Eski Galata ve Binaları	Celal Esad Arseven	Ahmet İhsan ve Şürekâsı	1913
KURTULUŞ / TATAVLA	Ta Tataula etoi Historia ton Tataulon	Meslissenos Hristodoulos	Tipois A. A. Koromila	1913
BOĞAZİÇİ	Annuire de la Societe Chirket-i Hayrie - Boğaziçi Şirket-i Hayriye Tarihçe, Salname	-	Şirket-i Hayriye İdaresi	1914
ÜSKÜDAR	Üsküdar Ahali-i Muhteremesine: Osmanlı Donanma Cemiyeti Üsküdar Şube-i Merkeziyesi	-	Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı	1914
SULTANAHMET	Sultanahmed Parkı ve Asar-ı Atıkası	Mehmed Raif	Matbaa-i Hayriye	1916
EYÜPSULTAN	Eyüp Sultan Halkının Mebuslardan Dilekleri	-	Matbaa-i Amire	1921
ÜSKÜDAR	Üsküdar'ın İmarına Aid Bir Fikr-i Umumi ve Hulasail Mütalaat	Süreyya İlmen	Belediye Matbaası	1924
BOĞAZİÇİ	Boğaziçi Tenezzüh Mahalleri	-	Şirket-i Hayriye İdaresi	1926
BOĞAZİÇİ	İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Asar-ı Bakiyesi	Mehmed Ziya	Maarif-i Umumiye Nezaretı Telif ve Tercüme Dairesi	1928

Tablo 1 1930'dan önce İstanbul semtleri hakkında yayınlanan monografiler. İstanbul Semt Monografileri listesinden yararlanılmıştır.

Bununla birlikte, bu ilk örneklerden sonra 1930'lara kadar alanda herhangi bir yoğunlaşma görülmez. Zira hem modern anlamda mahalli idareler henüz yeterince güçlenmemiş, hem de şehrin mekânsal gelişimi henüz semt ölçeğinde dikkat çekecek bir boyut kazanmamıştır. İstanbul'un mekânsal gelişiminden söz edildiğinde, şehrin 1927 yılında dahi 7 kazadan ibaret olduğunu hatırd tutmak gerekir. 1930'da bu sayı 15'i bulurken bu kazalar; Adalar, Bakırköy, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Çatalca, Eminönü, Fatih, Kadıköy, Kartal, Sarıyer, Silivri, Şile, Üsküdar ve Yalova şeklindeydi ve bunlardan Fatih, Eminönü, Kadıköy, Beşiktaş ve Sarıyer kazaları aynı yıl kurulmuştu.²⁰ 1844-1930 yılları arasında toplam 17 adet semt monografisi tespit edilirken, 1930'dan sonraki 10 yıllık dilimde 18 adet eser yayınlanmış olması bu açıdan anlaşılabilir bir durumdur.²¹

Grafik 1 İstanbul'un semtleri hakkında hazırlanan tespit edilmiş monografilerin yıllara göre sayısal dağılımı. İstanbul Semt Monografileri listesinden yararlanılmıştır.

Öte yandan semt çalışmalarını semt monografilerinin tarihiyle sınırlandırmak da doğru değildir. Semt çalışmaları, şehir tarihi gibi interdisipliner bir araştırma zemini üzerinde yükseldiği için pek çok literatürle kesişim halindedir. Semt çalışmalarında alternatif yaklaşımları, ön plana çıkan kavram ve temaları

20 Cemalettin Şahin, "İstanbul'un İlçeleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, c. 3, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A. Ş.) Yayınları, 2015, s. 246.

21 Elbette 1930 öncesi metinlerin henüz tamamen keşfedilmemiş olması muhtemeldir. Özellikle Osmanlıca kaynakların bir kısmı hala tozlu arşivlerde gizleniyor olabileceği gibi kişisel baskıların tarihin gadrine uğramış olması da kuvvetli bir ihtimaldir.

da çoğunlukla bu farklı disiplinlerin iç dinamikleri belirler. Tarih, sosyoloji, coğrafya, mimari gibi bütünlüklü disiplinlerin yanı sıra, kendileri de disiplinlerarası alanlar olan şehir çalışmaları ve kent planlama literatürlerinin temel gerilim hatları, semt çalışmalarının da gündemini oluşturur. Örneğin, tarih disiplininde, aşağıdan yukarıya tarihyazımı ve mikro tarih tartışmalarının bir parçası olarak, tarihin demokratikleştirilmesi bağlamında semt araştırmaları önemli bir araştırma ünitesi haline gelir. Bu anlamda, özellikle yerel tarihçiliğin seyri, semt çalışmalarının tarihyazımının demokratikleşmesine katkısı ve semt tarihi çalışmalarının akademide ivme kazanması arasında ilişki kurulabilir.

Umberto Eco, ortaçağa ilişkin ana akım tarih anlatısının önemli kavramlarından olan aristokrasinin genellikle “burjuvazi” ile kıyaslanarak tanımlandığını, oysa bu terimin “XIX. yüzyıl tarihyazımının ve sosyolojisinin katmanlaştırma eğiliminin etkisini yansıt”ığını ortaçağ burjuvasının ne üretim araçlarının sahibi, ne de aristokrasinin veya proletaryanın sınıf düşmanı olmadığını, burjuva kavramının *borgo* (dışarıdan gelen) anlamında kullanıldığını ifade eder.²² *Borgo*, o yıllarda, surların hemen dışındaki ilave bölgede yaşayanlar için kullanılan bir tanımlamadır.²³ Semt çalışmaları ve yerel tarihçilik işte tam da bu tür “basit” ve “küçük” bilgilerin tespitini temin eden alandır. İstanbul semt monografileri de bu tür pek çok ipucunu dikkatli araştırmacılar için satır aralarında saklamaktadır.

Mehmet Tevfik’in *İstanbul’da Bir Sene, Üçüncü Ay: Kağıthane*²⁴ adlı metni ile Celal Esad Arseven’in *Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye*’si,²⁵ ve *Eski Galata ve Binaları*²⁶ adlı kitapları, Mehmed Raif’in *Sultanahmed Parkı ve Asar-ı Atıka*²⁷ adlı eseri, Süreyya (İlmen) Paşa’nın *Üsküdar’ın İmarına Aid Bir Fikr-i Umumi ve Hulasa-i Mütalaat*²⁸ 1930 öncesine ait tespit edilen İstanbul semt monografileri arasında öne çıkanlardır. 1935’te doğrudan İstanbul’un bir semtinin tarihsel gelişimini konu edinen ilk çalışma *Kasımpaşa’nın Tarihçesi*²⁹ Sadi Abaç imzasıyla yayınlanır. 1930’lar ve 1940’lar boyunca Adalar, Boğaziçi, Üsküdar, Beyoğlu, Fatih, Eyüp ve Kadıköy semtleri üzerine irili-ufaklı metinler üretilir. Bu

22 Umberto Eco, *Ortaçağ 3: Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, 2. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2016, s. 225-226.

23 Eco, *Ortaçağ 3: Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, s. 226.

24 Mehmet Tevfik, *İstanbul’da Bir Sene, Üçüncü Ay: Kağıthane*, İstanbul: Matbaa-i Aramyan, 1883.

25 Celal Esad Arseven, *Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye*, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osma, 1911.

26 Celal Esad Arseven, *Eski Galata ve Binaları*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osma, 1912.

27 Mehmed Raif, *Sultanahmed Parkı ve Asar-ı Atıka*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1916.

28 Süreyya (İlmen) Paşa, *Üsküdar’ın İmarına Aid Bir Fikr-i Umumi ve Hulasa-i Mütalaat*, İstanbul: Belediye Matbaası, 1924.

29 Sadi Abaç, *Kasımpaşa’nın Tarihçesi*, İstanbul: C.H.F. Kasımpaşa Merkez Ocağı, 1935.

metinlerin çoğunda semtin mekânsal gelişiminden ziyade sınırlı bir yönü ya da semtle özdeşleşmiş bir unsur, kişi veya yapı konu edinilir. Ancak Henri Prost’un *Boğaziçi Anadolu Sahilinin 1/2000 Mikyaslı Nazım Planını İzah Eden Raporu*³⁰ ve *CHP Üsküdar Kazası İdare Heyeti* raporları gibi mekânsal gelişime veri teşkil eden metinler de yayınlanır.

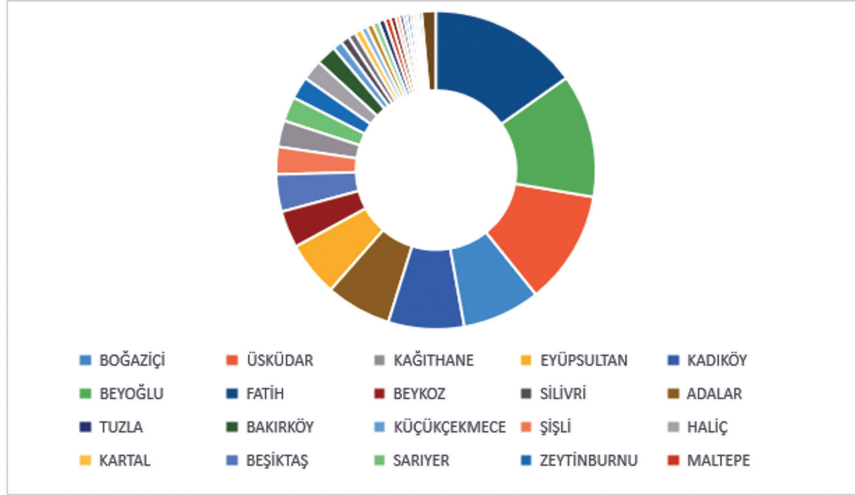
Bu yıllar, Cumhuriyet dönemi belediyeçilik anlayışının da şekillendiği, yeni rejimin şehirlerin imarı ve yönetimiyle ilgili önemli meselelerle yüzleştiği yıllardır. Tekeli’ye göre bu meselelerin başında Batı Anadolu şehirlerinin savaş sebebiyle gördüğü tahribatın izale edilmesi, hem fiziksel iyileştirme hem de mübadeleyle değişen demografi sebebiyle çeşitli hizmet alanlarında açılan boşlukları doldurma ihtiyacına karşılık verilmesi gelmektedir.³¹ Diğer önemli bir mesele ise Osmanlı dönemi sonlarında başlayan modern belediyeçilik girişimlerinin henüz yeterince kapsamlı bir birikim üretmemiş olması, dolayısıyla yeni rejimin güçlü bir belediyeçilik deneyimine sahip olamamasıdır.³² Bu sebeple Cumhuriyet’in ilk yıllarında pek çok yasa ile belediyeçilik konusunda düzenlemeler yapılmış, görev ve yetki tanımlamaları gözden geçirilmiş, kent planlaması konusunda uzmanlarla çalışılmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan yeni ilçe ve semtlerin önünde ise belirsiz bir gelecek vardır. 1 Ocak 1934 tarih ve 2295 sayılı kanun gereğince, 1913’ten beri kağıt üzerinde idari pozisyonu mevcut olmayan mahalle muhtarlıkları resmen kaldırılır ve bu durum 1944 yılına kadar bu şekilde devam eder. Diğer yandan belediyelerin görev alanı sürekli genişlerken, aynı belediyeler görevlerini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu gelir ve personele bir türlü kavuşamaz.³³ Semtlerin yönetimi il ve ilçe belediyelerinde olmakla birlikte, görevleriyle imkânları arasında sıkışan belediyelerin henüz belediyeçilik anlayışının yeterince belirginleşmediği bir düzlemde semtlerin idaresinde bir takım boşluklara neden olduğunu tahmin etmek güç değildir. 1930 öncesi ve sonrası semt monograflerinin nicelik ve niteliğini bu gelişmeler ışığında ele almak gerekir.

30 Henri Prost, *Boğaziçi Anadolu Sahilinin 1/2000 Mikyaslı Nazım Planını İzah Eden Raporu*, İstanbul: İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü, 1941.

31 İlhan Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 32.

32 Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, s. 33.

33 Tekeli, *Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)*, s. 90-91.

Grafik 2 İstanbul'un semtleri hakkında hazırlanan tespit edilmiş semt monografilerinin ilçe ve bölgelere göre dağılımı. İstanbul Semt Monografileri listesinden yararlanılmıştır.

İkinci Kuşak: Kaybolan Bir Şeyler Var İstanbul'da

1950'ler ve 1960'larda semt monografileri hem sayıca artar, hem de Boğaziçi ve Üsküdar yoğunluğu azalır. Rakım Ziyaoğlu, Zeki Teoman, Çelik Gülersoy, Mahmut Yesari, Samiha Ayverdi, Sedad Hakkı Eldem, Bedii Şehsuvaroğlu, Semavi Eyice gibi isimler ilk semt kitaplarını bu dönemde yayınlarlar. Çok partili dönemin siyasi çekişmeleri ve bu gerilimlerin şehir yönetimine yansımalarına dair eleştiriler kısmen bu kitaplarda da karşılık bulur ancak daha çok yarı turistik tanıtımlar, faaliyet raporları, kültürel ve mimari zenginlik vurgusu ön plandadır. Bu yıllarda, ileride semt yazınına etkileyecek önemli bir gelişme uç vermeye başlar. 1940'lı yılların sonunda, şehirleşme literatüründe araştırmacıların konut sorununa dikkat çekmeye başladıkları görülür. İstanbul'un da aralarında olduğu büyükşehirlerde ilk gecekonduların ortaya çıkmaya başladığı yıllar da bu yıllardır. İlk önemli gecekondu çalışmaları bu yıllarda yayınlanır.³⁴ Hızlı nüfus artışı ve yoğunlaşan iç göç hareketleri bu dönem şehirleşme literatürünün ilgi odağı haline gelir. Ayrıca, kent planlama ve mimarlık bölümleri ile Türkiye'de şehir çalışmaları

³⁴ Alim Arlı, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Şehirleşme ve Gecekondu Araştırmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy. 6, 2005, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 295.

literatürünü güçlü bir şekilde etkileyecek olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi de 1956 yılında kurulur ve bu dönem içerisinde literatüre ürün vermeye başlar.³⁵

1970’lerde ise 1950’lerdeki imar faaliyetlerinin tahribatının belirginleşmesi, iç göç nedeniyle şehrin gecekondulaşma gerçeğiyle yüzleşmesi, giderek artan nüfusa karşılık özellikle yeni kurulan semt ve ilçelerde alt yapı sorunlarının baş göstermesi çeşitli şekillerde karşılık bulur. 1950’ler itibarıyla başlayan hareketlilik, şehrin topografyasını ve silüetini de köklü bir şekilde etkilemiş; bir yandan doğu-batı ve kuzey yönündeki kentin ekolojik koridorları, su kaynakları zarar görürken, diğer yandan şehrin merkezi noktalarındaki özgün doku dejenere olmuş, tarihî İstanbul kent kimliği yok olmaya başlamıştır. Özellikle, özgün sivil mimari örnekleri ve anıt eserler bakımından zengin bölgeler olan Süleymaniye, Zeyrek, Fener gibi alanlar kaderine terk edilmiş ve çarpık kentleşme ile plansız ve kimliksiz modernleşmenin darbelerine karşı savunmasız bırakılmıştır.³⁶ 1950-1980 arası dönemde şehrin nüfusunun 1,16 milyon kişiden 4,74 milyona çıktığı³⁷ düşünülürse bu dinamiklerin çarpıcı sonuçlarıyla ne denli güçlü bir şekilde yüzleşmek zorunda kalındığı daha da anlaşılır hale gelecektir.

Bu çerçevede, İstanbul Yeşillendirme Derneği Boğaziçi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu’nu 1974 yılında,³⁸ Boğaziçi Üniversitesi ise Haliç Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu’nu 1977 yılında³⁹ düzenler ve tebliğlerini kitaplaştırırken, Boğaziçi ve Haliç çevresi konulu kitapların bu dönemde tekrar ağırlık kazanmaya başladığı görülür. Çelik Gülersoy’un *Korunması Gereken Boğaziçi*,⁴⁰ Yıldız Parkı ve Malta Köşkü⁴¹, Yıldız ve Emirgan Parkları ve Köşkleri⁴² adlı kitapları, Semavi Eyice’nin *Bizans Devrinde Boğaziçi*⁴³ kitabı, Sedad Hakkı Eldem’in *Sadabad*⁴⁴ ve *Boğaziçi Anıları*⁴⁵, Abdülhak Şinasi Hisar’ın *Boğaziçi Mektupları*⁴⁶ metni bu dönemde yayınlanır. Beyoğlu, Eyüp, Üsküdar semtleri gündemde kalmaya devam

35 Arlı, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Şehirleşme ve Gecekondu Araştırmaları”, s. 297.

36 Mehmet K., Saadet T. T. ve Hatice Bahk, “İstanbul’un Tarihsel Topografyası ve Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 8, sy. 16, 2010, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 46.

37 Suvat P. ve Mehmet Z. Yıldız, “Cumhuriyet Dönemi İstanbul Nüfusu Literatürü Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 8, sy. 16, 2010, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 205.

38 *Boğaziçi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Yeşillendirme Derneği, 1974.

39 *Haliç Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyum Tebliğleri: 11-13 Şubat 1976*, der. Semih S. Tezcan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1977.

40 Çelik Gülersoy, *Korunması Gereken Boğaziçi*, İstanbul: Turing, 1972.

41 Çelik Gülersoy, *Yıldız Parkı ve Malta Köşkü*, İstanbul: Turing, 1979.

42 Çelik Gülersoy, *Yıldız ve Emirgan Parkları ve Köşkleri*, İstanbul: Turing, 1980.

43 Semavi Eyice, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1976.

44 Sedad Hakkı Eldem, *Sadabad*, İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1977.

45 Sedad Hakkı Eldem, *Boğaziçi Anıları*, İstanbul: Alarko, 1979.

46 Abdülhak Şinasi Hisar, *Boğaziçi Mektupları*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1979.

ederken, belediye başkanı Fahri Atabey'in semt odaklı detaylı faaliyet raporları yeni bir format olarak dikkati çeker.⁴⁷ İstanbul Ticaret Odası'nın 1969'da Charles W. M. Hart'a hazırlattığı *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*⁴⁸ adlı metin, 1974'te Faik Akçay'ın hazırladığı *Zeytinburnu: Gerçek Yönleriyle Bir Gecekondu Kenti*⁴⁹ başlıklı kitapla birlikte bu döneme dahil edilebilir. Bu dönemde, İstanbul'da gecekondulaşmanın başlangıç noktası sayılan⁵⁰ Zeytinburnu'na yönelik ilginin bir sebebi de şehrin çeperinde yaygınlaşan imalat sanayiinin varoş kültürünü sosyomekânsal bir problem olarak İstanbulluların gündemine sokmasıdır. Bu yıllarda, gecekondu gibi "türedi" bir şekilde şehrin gündelik hayatına kenarından dahil olan yapılardan müteşekkil bir sektör olarak imalat sanayii şehirde yeni kümelenmelerin, yeni semtlerin ortaya çıkışının aracısı olur. Zeytinburnu bu ilişkinin de ilk örneklerinden biri olduğu için semt çalışmalarının ilgisini çekmeyi başarır.⁵¹ Aynı dönemde, bir yandan da 1970-73 yılları arasında yapımı tamamlanan Boğaziçi Köprüsü'nün şehrin Asya ve Avrupa yakalarını birleştirmesiyle şehir Anadolu yakasına doğru genişlemeye başladığı için buradaki semtlerle ilgili tanıtıcı metinler hazırlanır. *Bölgemiz Marmara İlimiz İstanbul İlçemiz Kadıköy-Kartal*⁵² ve *Tarihsel Yönleriyle Kartal Maltepe*⁵³ Kartal ve Maltepe semtleriyle ilgili tespit edebildiğimiz ilk semt monografileri olarak bu dönemde yayınlanırlar.

Üçüncü Kuşak: Neoliberal Kentte Geçmişin Peşine Düşmek

Güvenç ve Işık'ın vurguladığı gibi İstanbul, aslında, "kelimenin tam anlamıyla 'hareket halinde' bir şehir"dir ve 1950 ile 1997 arasındaki kırk yedi yıllık dönemde görülen nüfus artışıyla (Bkz. Tablo 2) bile şehrin bu ele avuca sığmaz halini tespit etmek mümkündür.⁵⁴ 1980'ler, şehrin bu dinamizminin politik hareketlilikle katmerlendiği, 12 Eylül darbesiyle ülkenin geri kalanı gibi İstanbul'un da neoliberalizminin direksiyonda olduğu bir yönetim biçimine girdiği bir dönemdir. 1980 ve 1984 yılları arasında şehrin üç belediye başkanı da askerdir ve E5 otoyoluna

47 Fahri Atabey, *İslam Aleminin İkinci Kabesi: Eyüp Sultan ve Hizmetlerim*, Arkın Ofset, 1973; a.mlf., *Asya'nın Avrupa'ya Bakan Penceresi: Üsküdar ve Hizmetlerim*, İstanbul: Kardeş Matbaası, 1973.

48 Charles W. M. Hart, *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1969.

49 Faik Akçay, *Zeytinburnu: Gerçek Yönleriyle Bir Gecekondu Kenti*, İstanbul: Akçay Yayınları, 1974.

50 Tansı Şenyapılı, "Cumhuriyetin 75. Yılı, Gecekondu'nun 50. Yılı", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, der. Yıldız Sey, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 302-303

51 Korkut Tuna, "İstanbul'un Sosyolojik Dönüşümü", *Şehir ve Kültür: İstanbul*, Ahmet Emre Bilgili (ed.), İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2010, s. 369.

52 Kürşat Ekrem Uykucu, *Bölgemiz Marmara İlimiz İstanbul İlçemiz Kadıköy-Kartal*, Yayınevi Bilinmiyor, 1973.

53 Ö. Faruk Aytemiz, *Tarihsel Yönleriyle Kartal Maltepe*, İstanbul: Maltepe Matbaası, 1970.

54 M. Güvenç ve O. Işık, "A Metropolis at the Crossroads: The Changing Social Geography of Istanbul under the Impact of Globalization", *Of States and Cities – The Partitioning of Urban Space*, P. Marcuse ve Ronald van Kempen (eds.), 2002, Oxford: Oxford University Press, s. 203.

bakan tüm binaları beyaza boyayarak yol üzerindeki görünümü ‘estetikleştirmek’, sol görüşlü grupların merkezî bölgelerinden olan 1 Mayıs Mahallesi’nin adını ‘Mustafa Kemal Mahallesi’ yapmak gibi, gecekondu yerleşimlerinin isimlerine sembolik müdahalelerde bulunan uygulamalara imza atarlar.⁵⁵ 6 Kasım 1983’te askerî rejim yerini seçimle göreve gelen Anavatan Partisi’ne bırakır ve ekonomik reformların politik sahadan gündelik hayata kadar hemen her alanda güçlü etkiler bıraktığı, anahtar kelimenin ‘kalkınma’ olduğu bir döneme girilir. Bu bağlamda, 1984 yılında İstanbul ile Ankara arasındaki seyahat süresini beş saate indiren birinci sınıf otoyolun yapımından, yeni dijital telefon santrallerinin kurulmasına, köylerde elektrikleştirmenin yaygınlaştırılmasına, ilk vakıf üniversitesinin kurulmasına, karaborsa ürünlerin ithalatına izin verilmesine, 1986 yılında Taksim’de ilk McDonald’s restoranın açılmasına, imar affına kadar şehri doğrudan veya dolaylı yoldan etkileyecek pek çok gelişme yaşanır.⁵⁶ Bu gelişmeler, dönemin semt monografilerinde doğrudan karşılık bulmasa da İstanbul’u koruma, geçmişin mirasına sahip çıkma yolunda halihazırda süren çabaların sonraki yıllarda güçlenmesini sağlar.

	Türkiye geneli	İstanbul
1950	20,947,188	1,666,477
1955	24,064,763	1,533,822
1960	27,754,820	1,802,092
1965	31,391,421	2,293,823
1970	35,612,776	3,019,032
1975	40,347,719	3,903,650
1980	44,736,957	4,741,890
1985	50,664,458	5,475,982
1990	56,473,035	6,620,241
1997	62,610,252	8,180,319

Tablo 2 1950-1997 yılları arasında Türkiye ve İstanbul nüfusu. Kaynak: M. Güvenç ve O. Işık, “A Metropolis at the Crossroads: The Changing Social Geography of Istanbul under the Impact of Globalization”, s. 203.

55 Murat Gül, *Architecture and the Turkish City - An Urban History of Istanbul since the Ottomans*, London&NY: I. B. Tauris, 2017, s. 153-154.

56 Gül, *Architecture and the Turkish City - An Urban History of Istanbul since the Ottomans*, s. 154-156.

Semt çalışmaları, sosyolojide toplumsal değişimin, toplumsal tabakalaşmanın, toplumsal farklılaşmanın mekânsal karşılığı olarak modernleşme, gündelik hayat, toplumsal hareketler, yaşam tarzı, toplumsal gruplar gibi eski ve yeni araştırma izleklerinin özgün sahalarını kurmaya olanak sağlar. Tarih disiplini de olduğu gibi sosyolojide de, çoğunlukla, toplumsal hafıza, nostalji, bellek çalışmaları literatürlerinin bir parçası olarak geçmişin toplumsal düzlemde kurgulanma biçimlerini sorgulayan, geçmişle ve bugünle kurulan ilişkide toplumsalın mekânsal izdüşümünü irdeleyen bir pozisyonda yer alır. Yine toplumsal kimlik arayışının mekânsal tezahürü olarak, özellikle kültürel miras tartışmaları açısından önemli bir referans birimi olur. 1950 sonrasında yoğun nüfus hareketliliğine eklenen 1980'lerin neoliberalleşme dalgasının neden olduğu kaotik dinamizm, İstanbul örneğinde bu arayışın perçinlendiği bir döneme işaret eder. Bu açıdan, daha sonra yoğunlaşacak olsa da, bu izleklerin akademi dışı öncülleri sayılabilecek metinlerin 1980'lerde yayınlanmaya başladığını görürüz. Said Naum Duhani'nin *Eski İnsanlar Eski Evler: 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası*⁵⁷ 1982'de yayınlanır örneğin. Tülay Artan'ın *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*⁵⁸ adlı çalışması ise 1988'de Tarih Vakfı Yayınları tarafından basılır.

Bu dönemde, metinlerin odaklandığı konular açısından 1970'ler ve öncesine göre oldukça çeşitlenen semt dağılımına rağmen, Boğaziçi, Üsküdar, Haliç, Beyoğlu çevresine yönelik ilgi de devam eder. Ancak bu ilgi bir yandan saçaklanıp bu semtlere yönelik daha spesifik başlıklara odaklanılırken, bir yandan da zaman ilerledikçe şehrin kültürel dokusunda genişleyen tahribatın artıyor olmasına mukabil yazarları yas duygusuna sürükler ve giderek ivme kazanacak olan nostaljik vurgu belirginleşmeye başlar. *Göksu'ya Ağıt*,⁵⁹ *Hayal Belde Üsküdar*,⁶⁰ *Bir Zamanlar Kadıköy*,⁶¹ *Kaybolan Bakırköy*⁶² başlıklarının işaret ettiği üzere mekânın geri döndürülemez şekilde değiştiğine, bu değişimle beraber toplumsal kimliğe ilişkin önemli unsurların yitirildiğine dair genel bir kanı hakimdir bu metinlerde. Nurdan Gürbilek'in bahsettiği söz patlamasından⁶³ semt literatürü de nasibini

57 Said Naum Duhani, *Eski İnsanlar Eski Evler: 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası*, İstanbul: Turing, 1982.

58 Artan, *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*.

59 Çelik Gülersoy, *Göksu'ya Ağıt*, İstanbul: Turing, 1987.

60 Burhan Felek, *Hayal Belde Üsküdar*, İstanbul: Felek Yayınları, 1987.

61 Adnan Giz, *Bir Zamanlar Kadıköy*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.

62 Rasin Örsan, *Kaybolan Bakırköy*, İstanbul: Etkin Dağıtım, 1989.

63 Nurdan Gürbilek, *Vitrin'de Yaşamak*'ta, 1980'lerde, Türkiye'de yaşanan kültürel değişimin iki belirgin özelliği olduğunu belirtir. Buna göre, bir yandan 12 Eylül darbesinin yarattığı baskı ve şiddet atmosferi toplumsalın üzerine tüm ağırlığıyla çökerken, diğer yandan "toplumun daha az tanışık olduğu bir başka iktidar biçiminin, ilk bakışta kendini bir kurumsuzluk olarak sunan, yasaklayıcı değil oluşturuca, kısırtıcı, içerici bir iktidarın" etkisi altındadır toplum.

alır yine bu dönemde. Darbe sonrası siyasetin ve ideolojilerin sustuğu, kültürün ‘piyasa’ ile bütünleşerek konuşmak zorunda kaldığı ikircikli bir dönemde, semt monografileri şehrin kimliksizleşmesine karşı pasif bir direniş imkanı sunar. Bu sırada literatür Nezih H. Neyzi, Müfid Ekdal, Önder Küçükerman, M. Baha Tanman, Adnan Giz, Yıldız Demiriz gibi yeni kalemler kazanmıştır.

Bu yeni kalemlere 1990’larda Orhan Türker, Pars Tuğlacı, Gökhan Akçura, Cahit Kayra, Burçak Evren, Turgay Tuna, Ahmed Yüksel Özemre, Jak Deleon, Turgut Yılmaz, Murat Belge gibi başka alanlardan tanıdık isimler de eklenecek, Sema Erder’in semt etnografisi *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*⁶⁴ bu dönemde yayınlanacak, yerel belediyeler düzenledikleri fotoğraf yarışmalarını kitaplaştırarak alanın görsel malzemesinin zenginleşmesine katkıda bulunacaklardır. Gürbilek’in işaret ettiği ikircikli kültürel iklimin 1990’lardaki uzantısı, ‘bastırılanın’ geri dönüşünün ağırlık kazandığı farklı bir söz patlaması olur. Toplumsal hafıza ve sözlü tarih çalışmaları sosyal bilimlerin gündemine etkileyici bir giriş yapar. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, özellikle Holokost’tan sağ çıkanların tecrübe-lerini kayıt almaya yönelik çalışmalarla ortaya çıkan ve giderek hız kazanan bellek çalışmaları, Türkiye’de 12 Eylül darbesi sonrası kültürel iklimin tetiklemesiyle gündeme gelir.⁶⁵ Travmatik bir tecrübenin ardından toplum hızla değişirken, geçmişin muhasebesini yapmak, toplumsal kimlik üzerine kafa yormak, gölgede kalan meseleleri açığa çıkarmak iletişim olanaklarının da artmasıyla ivme kazanan pratikler haline gelir ve 1990’larda üniversitelerde sözlü tarih dersleri açılır.⁶⁶ Semt çalışmaları da kentleşme üst başlığı altında yerel belleği gün yüzüne çıkarmanın, geçmişin görmezden gelinen sorunlarını tartışmaya açmanın ve hâlihazırda elde olanların kayda geçirilmesinin aracı olarak bu literatürle paslaşmaya başlar. Bu

Gürbilek’e göre, bu iki özellik, dönem boyunca birbirlerini dışlamadan, aksine besleyerek, görünüşte çelişkili gibi duran bir kültürel dönüşümün mevcudiyetini sağlamıştır. Böylece, “söz patlaması” ile “söz bastırılması”nın aynı anda gözlemlenebilir olduğu bu iklimde bir yandan “sivil” bir kültür doğarken, diğer yandan bu “sivil” kültür, devlet eliyle inşa edilmiş bir “piyasa”da hayat bulmuş olmaktadır (Nurdan Gürbilek, *Vitrin’de Yaşamak*, İstanbul: Metis Yayınları, 1992, s. 7).

64 Sema Erder, *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*.

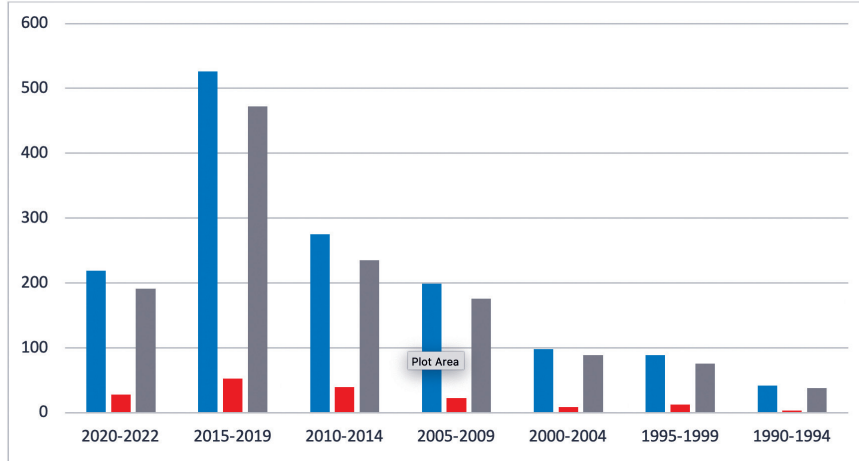
65 Leyla Neyzi, “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, der. Leyla Neyzi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s. 3-4.

66 Neyzi, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, s. 4. Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarının başlangıcı Tarih Vakfı’nın sözlü tarihin öncülerinden kabul edilen İngiliz sosyal bilimci Paul Thompson’ı da davet ederek gerçekleştirdiği I. Sözlü Tarih Atölyesi (1993) kabul edilir. Ardından Thompson’ın *Geçmişin Sesi* adlı kitabının Türkçeye çevrilmesi (1999) ve aynı yıl Leyla Neyzi’nin *İstanbul’u Hatırlamak ve Unutmak* adlı çalışmasının yayınlanması gelir. Esra Danacıoğlu’nun *Geçmişin İzleri* (2001) kitabının; D. Kyvig, M. Marty’dan *Yanıbaşımızdaki Tarihçi* (2000), Stephen Caunce’dan *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (2001) çevirilerinin yayınlanmasıyla alternatif tarihyazımı tartışmalarının bir parçası olarak 2000’lerden itibaren sözlü tarih çalışmaları hayli ivme kazanır. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.sozlutarikh.org.tr/sozlutarikhmenu/4>

çalışmaların semt monografilerinde yansması Polonezköy, Moda, Kazlıçeşme, Bebek, Kuştepe, Esentepe, Kuzguncuk, Caddebostan gibi şehrin daha küçük birimlerini konu edinen çalışmaların yayınlanır olması ve hem büyükşehir hem de ilçe belediyelerinin İstanbul semtlerinin geçmişini kayıt altına almaya çalışan yayınlarının yoğunlaşması olur. 1980'lerde görmeye başladığımız yerel belediyeler tarafından yayımlanan faaliyet raporlarıyla da 1990'larda daha sık karşılaşırız.

Son Kuşak: Semt Çalışmalarında Asr-ı Saadet

Mimarlık ve coğrafya disiplinleri de, tarih ve sosyoloji gibi semt çalışmalarının ajandasını etkileyen gündem maddelerine sahiplerdir. Sosyal bilimlerle temas etmekle beraber ağırlıklı olarak fiziğin ve matematiğin yönlendirmesi altında bulunan her iki disiplinde de, son yıllarda önemli teknolojik yenilikler yaşanmış, bu yenilikler sayesinde mekânın ölçülebilir niteliği artmıştır. Bu disiplinler bünyesinde geliştirilen çeşitli modern haritalama ve rekonstrüksiyon teknolojileri, şehir ve semt çalışmalarında da güncel araştırma yöntem ve teknikleri olarak ön plana çıkmış, böylece alanın, soyut tartışmaları somutlayıcı niteliği artmıştır. Ayrıca, bu gelişmeler mikro tarih ve mikro sosyoloji için semt çalışmalarının önemli hale gelmesine katkıda bulunmuş, mekânsal değişimin toplumsal implikasyonlarının tarihsel ve kavramsal düzlemde okunabilirliğini desteklemiştir.

Grafik 3 İstanbul Semt Tezleri listesi verilerine göre 1990'dan günümüze farklı disiplinlerin çatısı altında hazırlanan İstanbul semtleriyle ilgili tezlerin 5'er yıllık yoğunlaşmaları

Bu bağlamda, sanat tarihi ve mimarlık tarihinin temel araştırma konularından olan bina incelemeleri de semtlerle özdeşleşen anıtsal yapıların yahut sivil mimari örneklerinin ne tür bir analiz zemininde değerlendirilebileceğini belirlemekte

kolaylaştırıcı olmuştur. Özellikle, 1990’ların sonlarından itibaren bu etkileşimin akademik literatürde semt çalışmalarına yönelik belirgin bir ilgiyi doğurduğunu söyleyebiliriz (Bkz. Grafik 3). Aşağıda daha detaylı bir şekilde inceleneceği üzere İstanbul semtlerini konu edinen tezlerde ön plana çıkan kavram ve temalar arasında, mimarlık ve kent planlama disiplinlerinin vurguları da önemli bir yer tutar. Semt monografilerinde çoğunlukla anılar üzerinden tasvir edilen semtin fiziki dokusu, anıtsal yapıları, sivil mimari örnekleri, somut kültürel miras unsurları bu tezlerde daha kavramsal ve analitik bir düzlemde yer alır. Coğrafi teknolojilerin uygulamaları da, 2010 sonrası hazırlanan tezlerin metod kısımlarında yaygın bir şekilde uygulanır.

2000’li yıllarda semt çalışmalarının ciddi bir yükselişe geçtiği görülür. 2000-2009 yılları arasında 500, 2010-2019 yılları arasında ise 598 adet İstanbul semt monografisi tespit edilmiştir. Yine Yükseköğretim Kurulu veritabanına göre 2000-2009 yılları arasında 297, 2010-2019 yılları arasında ise 801 adet İstanbul semtleri konulu tez hazırlanmıştır. Yerel belediyelerin düzenlediği sempozyumlar, fotoğraf yarışmaları, yıldönümlerine özel yayınlar, büyükşehir belediyesinin bastığı İstanbul’un semtleri konulu kitapçık serisi, Tarih Vakfı, Bilim ve Sanat Vakfı, Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İKSV, Çelik Gülersoy Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının yayın ve faaliyetleri bu dönem semt çalışmalarına ivme kazandıran ve literatürün zenginleşmesine katkıda bulunan gelişmelerdir.⁶⁷ İstanbul’un 2010 yılı kültür başkenti seçilmesiyle alan daha da hareketlenir ve Heyamola Yayınları tarafından 89 kitaplık bir İstanbul’un semtleri serisi yayınlanır. Adalı Yayınları gibi Adalar’ı konu edinen yayınlar yapan butik yayınevleri kurulur, çocuklara İstanbul’un semtlerini tanıtmayı amaçlayan yayın ve etkinlikler revaç bulur, eski tarihli monografiler gün yüzüne çıkarılır ya da yeniden basılır. Yine 1990’larda ivme kazanan sözlü tarih çalışmalarının bir uzantısı olarak kişisel arşivler dijitalleştirilmeye başlar ve yaşadıkları semtlerle özdeşleşen ailelerin hatıratları gün ışığına çıkarılır. Şehrin farklı bölgelerine yayılan bienaller vesilesiyle kurumsal ya da sivil mimari örnekleri incelenir. Ayrıca sosyal bilimlerde etnografik araştırma yöntemine rağbet artar ve toplumu anlamlandırma aracı olarak hayata geçirilen çeşitli araştırmalarda semt odaklı saha çalışmaları yürütülür. Farklı dönemlerde yayınlanan *Nöbetleşe*

67 Örneğin Eyüp Belediyesi’nin ilk kez 1993 yılında “Eyüp: Dün Bugün” başlığıyla düzenlediği ve 1998’den sonra “Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp” adıyla gelenekselleştirerek 11 yıl boyunca sürdürdüğü sempozyumlar; Beykoz Belediyesi’nin ilk defa 1998 yılında “Beykoz İlçesi Çevre Sorunları” başlığı altında gerçekleştirdiği Beykoz konulu sempozyumlar; 2003 ve sonrasında Üsküdar Belediyesi tarafından organize edilen Üsküdar sempozyumları; Bilim ve Sanat Vakfı’nın 2006 yılında düzenlediği “Vefa Semti Dünü Bugünü Yarını” sempozyumu; Tarih Vakfı’nın Kültür Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirdiği Eyüp projesi ve bu çerçevede düzenlenen sempozyumun çıktısı olan, içinde Halil İnalcık’ın konuya ilişkin kapsamlı bir giriş yazısı bulunan *Eyüp: Dün / Bugün* (Tülay Artan (ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994) adlı kitap bu konuda ilk akla gelen örneklerdir.

Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği,⁶⁸ *Fatih Başakşehir: Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*⁶⁹ gibi çalışmalar bu tür örneklerdendir. Sosyal medyada yükselen nostalji trendi de semtlerin geçmişine yönelik merakı ve şehrin kültürel mirasını temsil eden fiziki yapıların kayıt altına alınması çabasını teşvik eder.

2. Kavramlar ve Tematik Vurgular

Bu doğrultuda, Türkiye’de semt çalışmaları literatüründe ön plana çıkan temel kavram ve temalara göz attığımızda, dikkati çeken başlıklardan biri *mekânsal gelişim*dir. Ana hatlarıyla bir semtin çeşitli tarihsel periyodlar içerisinde ne gibi fiziksel değişikliklere uğradığını inceleyen bu tür çalışmalarda, çoğunlukla semtin değişimi şehirleşme, modernleşme, toplumsal değişim, mimari yenilikler gibi bağlamlar dâhilinde konu edinilir. Semtlerin iktisadi ve sosyal tarihlerini ele alan çalışmalar da, genellikle, konuyu mekânsal gelişimle birlikte ele alırlar. YÖK veritabanında bulunan “Avrupa Birliği Mekânsal Gelişim Perspektifi ve Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi Stratejileri Kapsamında İstanbul Beşiktaş Vişnezade Mahallesi Örneği”⁷⁰, “Kentsel Ölçekteki Gayrimenkul Yatırımlarının Mekânsal Gelişim Üzerindeki Etkisi: Başakşehir Örneği”⁷¹, “Balat’ın Mekânsal Gelişim Süreci”⁷², “Vefa’nın Mekânsal Gelişim Süreci”⁷³, “Tuzla’nın Mekânsal Gelişimi”⁷⁴ başlıklı tezler bu tür çalışmalara örnek gösterilebilir. Konu edindiği semtin mekânsal gelişimini inceleyen bu çalışmalar, tarihsel bir izlek üzerinde fiziksel değişimi tarif etmenin yanı sıra, değişimin parametrelerini çeşitli açılardan değerlendirmeye

68 Oğuz Işık ve M. Melih Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001. Doğrudan bir semti konu almasa da alan araştırmasını seçili konuya özgü bir semtle özdeşleştiren çalışmalar da bu türden örnekler dahil edilebilir. Örneğin Yael Navaro-Yashin’in 2000’lerin başında, Türkiye’de sekülerleşme ve kamusal alan tartışmalarının siyasetin gündemini belirlediği bir dönemde, Fatih Çarşamba’da yürüttüğü araştırma semtin habitusuna yönelik bir takım ipuçları yakalamaya imkan sağlar. Bkz. Yael Navaro-Yashin, *Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey*, New Jersey: Princeton University Press, 2002.

69 İrfan Özet, *Fatih Başakşehir: Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

70 Hürrem Betül Levent, “Avrupa Birliği Mekansal Gelişim Perspektifi ve Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi Stratejileri Kapsamında İstanbul Beşiktaş Vişnezade Mahallesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2006.

71 Tülin Özdemir Çelik, “Kentsel Ölçekteki Gayrimenkul Yatırımlarının Mekansal Gelişim Üzerindeki Etkisi: Başakşehir Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2013.

72 Lütfi Kavalcı, “Balat’ın Mekansal Gelişim Süreci”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, 2010.

73 Fuat Özel, “Vefa’nın Mekansal Gelişim Süreci”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2003.

74 Alev Anıl, “Tuzla’nın Mekansal Gelişimi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı 2005.

çalışırlar. Semtin değişen çehresi sokakların oluşumundan, semtte inşa edilen evlerin mimarisine, semtte bulunan kamusal yapıların ne zaman inşa edildiğine, yapı yoğunluğunun nasıl arttığına, semtin ulaşım imkanlarının nasıl geliştiğine dair pek çok unsura değinerek somutlaştırılır.

Mekân / Mekânsal Gelişim 289	Mekânsal Etki Yansıma 14	Mekânsal Ayrışma Farklılaşma 12	Mekânsal Karakter Aidiyet 4
Dönüşüm Değişim 268	Mekânsal Değişim / Dönüşüm 24	Soylulaştırma 14	
Kentsel Dönüşüm Kentsel Yenileme 137	Kentsel/Mekânsal Tasarım / Kurgu / Tahayyül / Planlama / Organizasyon 41	Konut 97	Sürdürülebilirlik 11
Kamusal / Mekân Alan 42	Kentsel Mekân 27	Sokak 13	
Tarihsel / Tarihi 183	Hafıza / Bellek 25		
Kültür 119	Koruma 94	Miras 30	
Nüfus 6	Göçmen Sığınmacı 26	Göç 20	
Sosyal Toplumsal 123	Kapitalizm Kapitalist 11	Sermaye 10	Sosyomekânsal 10

Tablo 3 İstanbul Semt Tezleri listesinde yer alan tezlerin başlıklarında ön plana çıkan anahtar kelime ve kavramların frekans aralığı

Akademi dışında hazırlanan semt monografileri genellikle bütünlüklü temalar içermese de aralarında önemli ölçüde mekânsal gelişime yer veren örnekler mevcuttur. Pars Tuğlacı’nın *Tarih Boyunca İstanbul Adaları*⁷⁵ adlı iki ciltlik çalışması,

⁷⁵ Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca İstanbul Adaları (I-II)*, İstanbul: Pars Yayınları, 1992.

Orhan Türker'in Yeniköy, Tarabya, Edirnekapı, Kadıköy, Arnavutköy, Adalar, Samatya semtleri hakkında hazırladığı monografiler,⁷⁶ Müfid Ekdal'ın *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy ve Bir Fenerbahçe Vardı*⁷⁷ adlı kitapları, Tamer Kütükçü'nün *Geçmiş Zamanların, Mekânların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*⁷⁸ ile *Bir Beyoğlu / Pera Hatırası -Romansı Kent Monografisi*⁷⁹ başlıklı çalışmaları, Turgay Tuna'nın Bakırköy, Beyoğlu ve Yeşilköy semtlerinin tarihleri üzerine incelemeleri,⁸⁰ Süheyl Ünver, Sedat Hakkı Eldem, Celal Esad, Bedii N. Şehsuvaroğlu, Semavi Eyice, Ahmed Yüksel Özemre, Cahit Kayra, Arif Atılgan, Nezih H. Neyzi, Eser Tutel, Jak Deleon, Çelik Gülersoy, Osman Öndeş, Gökhan Akçura, Süleyman Faruk Göncüoğlu, Önder Kaya gibi İstanbul'un semtleri üzerine kalem oynatan isimlerin çalışmalarında semt tarihi anlatısının bir parçası olarak mekânsal gelişime değinilir. Rıfat Gökçen'in "İstanbul İl ve İlçeleri" dizisi kapsamında hazırladığı Üsküdar, Sarıyer, Zeytinburnu, Beşiktaş, Kadıköy, Fatih, Bakırköy, Kartal, Eyüp, Beykoz konulu çalışmalar,⁸¹ semt tarihi anlatısında mekânsal gelişime yer veren çalışmalara örnek gösterilebilirler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "İstanbul'un Semtleri" adlı kitapçık dizisi⁸² ile çeşitli

76 Orhan Türker, *Nihori'den Yeniköy'e: Bir Boğaziçi Köyünün Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2004; a.mlf., *Therapia'dan Tarabya'ya: Boğaz'ın Diplomatlar Köyünün Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2006; a.mlf., *Halkidona'dan Kadıköy'e: Körler Ülkesinin Hikâyesi*, 1990; a.mlf., *Mega Revma'dan Arnavutköy'e: Bir Boğaziçi Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1999; a.mlf., *Halki'den Heybeli'ye: Bir Ada Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1990.

77 Müfid Ekdal, *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy*, İstanbul: Kadıköy Belediyesi Yayınları, 1996; a.mlf., *Bir Fenerbahçe Vardı*, İstanbul: Turing Yayınları, 1987.

78 Tamer Kütükçü, *Geçmiş Zamanların, Mekânların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2014.

79 *Bir Beyoğlu / Pera Hatırası -Romansı Kent Monografisi*, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2021.

80 Turgay Tuna, *Bir Zamanlar Bakırköy*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996; a.mlf., *Taksim'den Tünel'e Adım Adım Beyoğlu*, İstanbul: E Yayınları, 2014; a.mlf., *Deniz Fenerinin Işığında Yeşilköy Ayastefanos*, İstanbul: Karakter Color, 2006.

81 Rıfat Gökçen, *Üsküdar*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1979; a.mlf., *Sarıyer*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991; a.mlf., *Zeytinburnu*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991; a.mlf., *Beşiktaş*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1998; a.mlf., *Kadıköy*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1977; a.mlf., *Eyüp*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1979; a.mlf., *Kartal*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1986; a.mlf., *Beykoz*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1988; a.mlf., *Fatih*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1989; a.mlf., *Bakırköy*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991.

82 Bu seri kapsamında 2003 yılında, İstanbul'un Adalar, Bahçelievler, Bakırköy, Yeşilköy-Florya, Arnavutköy, Bebek, Beşiktaş, Levent, Beykoz, Göksu-Küçüksu, Ayaspaşa, Beyoğlu, Cihangir, Fındıklı, Galata, Kabataş, Sütlüce, Taksim, Tophane, Büyükçekmece, Piyerloti, Ahırkapı, Aksaray, Balat, Cağaloğlu, Cibali, Çemberlitaş, Davutpaşa, Edirnekapı-Karagömrük, Eğrikapı, Eminönü, Fatih, Fener, Fındıkzade, Gedikpaşa, Haseki, Hırka-i Şerif, Kapalıçarşı, Kumkapı, Laleli, Mahmutpaşa-Mercan-Tahtakale, Mevlanakapı-Silivrikapı, Samatya, Sarayburnu, Süleymaniye, Topkapı, Unkapanı, Vefa, Yedikule, Yenikapı, Zeyrek, Gaziosmanpaşa, Erenköy, Haydarpaşa, Kadıköy, Kalamış, Kızıltoprak-Fikirtepe, Moda, Kağıthane, Kartal, Halkalı, Küçükçekmece, Pendik, Kireçburnu, Rumelihisarı, Sarıyer, Yeniköy, Harbiye, Osmanbey, Altunizade, Ayazma, Çengelköy, Doğancılar, Kandilli,

yerel belediyelerin çıkardığı semt ve ilçe tarihini konu edinen kitaplar ve broşür, rehber gibi kitapçıklar da mekânsal gelişime yer verirler. Elbette, çoğunlukla semt tarihine ilişkin dağınık anlatıları bir araya getiren ve köşe yazısı niteliğinin ötesine geçmeyen bu çalışmalarda yer alan bilgilerin bir kısmı teyit edilmemiş bilgiler olabilmektedir. Bununla birlikte bazı semt tarihçileri kendi tanıklıklarını metinlerine aktardıkları için, bazıları da semt sakinleriyle yakın ilişkide oldukları için bu çalışmalar semt çalışmaları literatürü için oldukça kıymetlidir.

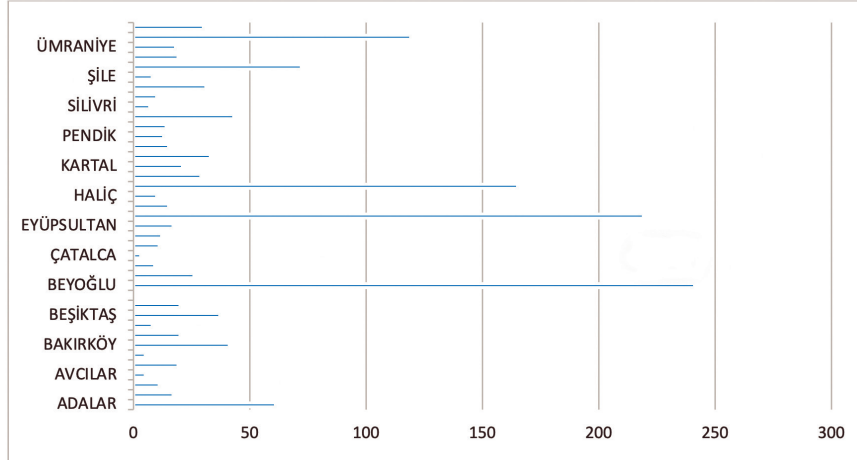
Semtlerin demografik değişimi, kimi zaman mekânsal gelişime odaklanan çalışmaların bir bölümünü oluştururken, bazı örneklerde başlı başına bir konu olarak ön plana çıkar. Siyasi ve idari bir birim olarak semtlerin analiz edildiği çalışmalarda, yine mekânsal gelişim ve demografik değişimin önemli başlıkları teşkil ettiği, bunun yanı sıra semtin sosyal ve fiziki dokusunun değişimine etki eden idari kararların da tespit ve tahlil edildiği görülür. Bu çalışmalarda, yerel yönetimlerin uyguladığı konut politikalarından, seçim vaatlerine; ulaşım ve altyapı yatırımlarından kent peyzajına; imar uygulamalarından sosyal hizmet politikalarına kadar pek çok açıdan semtin idari yönetimi ile sosyal ve fiziksel dönüşüm hikâyesi sorunsallaştırılır.

“Mahalli İdarelerde Halkla İlişkiler ve Örnek Olay Adalar Belediyesi”⁸³, “Cumhuriyet Dönemi’nde Büyükada’nın İktisadi ve Sosyal Tarihi”⁸⁴, “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Arnavutköy Belediyesi Örneği”⁸⁵, “Yerel Demokrasi ve Bağcılar Belediyesi Örneği”⁸⁶, “Bayrampaşa İlçesinin Nüfus Coğrafyası: Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Analiz”⁸⁷, “İstanbul İlçelerindeki Demografik Yapının, Yerel Yönetimlerin Kültür Politikaları Üzerindeki Etkileri: Bayrampaşa Belediyesi Örneği”⁸⁸,

Karacaahmet, Selimiye-Harem-Çiçekçi, Üsküdar, Merkezefendi, Zeytinburnu semtlerini konu edinen küçük kitapçıklar hazırlanmıştır.

- 83 Hatice Karakaş, “Mahalli İdarelerde Halkla İlişkiler ve Örnek Olay Adalar Belediyesi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler, 1992.
- 84 Kerem Yılmaz, “Cumhuriyet Dönemi’nde Büyükada’nın İktisadi ve Sosyal Tarihi”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2008.
- 85 Miraç Arslan, “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Arnavutköy Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2013.
- 86 Sinan Şenel, “Yerel Demokrasi ve Bağcılar Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2014.
- 87 Ufuk Özdemir, “Bayrampaşa İlçesinin Nüfus Coğrafyası: Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Analiz”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2020.
- 88 Özgenur Reyhan Güler, “İstanbul İlçelerindeki Demografik Yapının, Yerel Yönetimlerin Kültür Politikaları Üzerindeki Etkileri: Bayrampaşa Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültür Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2013.

“Kentsel Etnisite Bağlamında Bir Kentin Demografisini Tartışmak: İstanbul Esenyurt İlçesi Örneği”⁸⁹, “Ağ Toplumunda Yerel Yönetimler ve Sivil Katılım: Kadıköy ve Üsküdar Belediyesi”⁹⁰ başlıklı tezler bu tür araştırmalara örneklik teşkil eder. Az sayıda olsa da yerel yönetimleri belirli semtler özelinde tartışan *Sosyal Politika ve Yerel Yönetim İlişkisi: Sultangazi Belediyesi Örneği*,⁹¹ *Yereli Yönetmek: Kadıköylülere Anlatıyor*,⁹² *Hadi Bakalım: Beşiktaş Belediyesi (Bir Yerel Yönetim Hikayesi)*,⁹³ *Beşiktaş Böyle Yağmalandı: Bir Yerel Yönetim Hikayesi*⁹⁴ gibi çalışmalar da mevcuttur. Bu tür çalışmalarda yerel yönetimin çoğunlukla sosyal politikalarla, demografik hareketliliğin de ekonomiye etkisiyle sınırlı görülmesi literatürü zayıflatsa da söz konusu sınırlı alan dahilinde nitelikli çalışmalar mevcuttur.

Grafik 4 İstanbul Semt Tezleri listesi verilerine göre İstanbul’un semtleri hakkında hazırlanan semt tezlerinin ilçe ve bölgelere göre dağılımı.

89 Zelal Koç, “Kentsel Etnisite Bağlamında Bir Kentin Demografisini Tartışmak: İstanbul Esenyurt İlçesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, 2020.

90 Gülin Çavuş, “Ağ Toplumunda Yerel Yönetimler ve Sivil Katılım: Kadıköy ve Üsküdar Belediyesi”, Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, 2019.

91 Yaşar Tınar, “*Sosyal Politika ve Yerel Yönetim İlişkisi: Sultangazi Belediyesi Örneği*”, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2020.

92 *Yereli Yönetmek: Kadıköylülere Anlatıyor*, İstanbul: Kadıköy Belediyesi Yayınları, 2018.

93 Talat Mete, *Hadi Bakalım: Beşiktaş Belediyesi (Bir Yerel Yönetim Hikayesi)*, Kendi Yayını, Sel Matbaacılık, 1991.

94 Ali İzzet Oral, *Beşiktaş Böyle Yağmalandı: Bir Yerel Yönetim Hikayesi*, İstanbul: Basım Atölyesi, 2015.

Kent yönetimi incelemeleri arasında sıklıkla araştırma konusu edilen meselelerden biri *kentsel dönüşüm ve soylulaştırma*dır. Özellikle, 1999 Kuzey Marmara depremi sonrası ivme kazanan yenileme projelerinin semtleri nasıl değiştirdiği, semt çalışmaları literatüründe öne çıkan temalar arasında yerini almıştır. Hem büyükşehir belediyelerinin, hem de yerel belediyelerin yetki alanına giren kentsel dönüşüm projeleri, semtlerin kent kimliğinin oluşmasındaki rolü açısından genellikle eleştirel bir çerçevede değerlendirilirken, kentsel dönüşümün kimi semtlerde soylulaştırma politikası şeklinde uygulanması ekonomi-politik bağlamında eleştirel analizlere konu olmuştur. Kent kimliğinin gelişiminde semtlerin üstlendiği spesifik rollerin öneminin altını çizen bu tür çalışmaların bir kısmında sözlü tarih ve etnografi metotlarının yardımıyla semt sakinlerinin tanıklıklarına yer verilirken, diğer kısmında küresel ekonomi-politiğin yerel uygulamalarda ne şekilde karşılık bulduğu incelenir. Ayrıca, şehrin tarihsel kimliğinin nasıl korunacağı mesele edinilerek semtlerin özgün dokularının kültürel mirasın bileşenleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne süren çalışmalar da mevcuttur.

Yüksek lisans ve doktora düzeyinde “Parsel Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişen ve Dönüşen Kentsel Mekân: Kadıköy Örneği”⁹⁵, “Kamu Politikası Süreç Analizi: Ataşehir Belediyesi Emekevler Kentsel Dönüşümü Örneği”⁹⁶, “Kentsel Dönüşümün Açık ve Kamusal Alanlarda Fiziksel ve Sosyal Mekâna Etkisi: Bağcılar Meydan Örneği”⁹⁷, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Uygulama Sorunları ve Bayrampaşa Örneği”⁹⁸, “Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Bağlamında Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği”⁹⁹, “Kentsel Dönüşüm Politikalarının Kentsel Kimlik, Mekân ve Zanaat İlişkisine Etkisi: Şişhane Bölgesi”¹⁰⁰, “Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet

95 Müge Saral, “Parsel Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişen ve Dönüşen Kentsel Mekan: Kadıköy Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Bilim Dalı, 2019.

96 Eylül Bayraktar, “Kamu Politikası Süreç Analizi: Ataşehir Belediyesi Emekevler Kentsel Dönüşümü Örneği”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2021.

97 Ensar Özkan, “Kentsel Dönüşümün Açık ve Kamusal Alanlarda Fiziksel ve Sosyal Mekana Etkisi: Bağcılar Meydan Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Kent Çalışmaları ve Yönetimi Bilim Dalı, 2020.

98 Vedat Ay, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Uygulama Sorunları ve Bayrampaşa Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2021.

99 Ülke Evrim Uysal, “Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Bağlamında Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2008.

100 Onur Hamza Yeğenağa, “Kentsel Dönüşüm Politikalarının Kentsel Kimlik, Mekân ve Zanaat İlişkisine Etkisi: Şişhane Bölgesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri

Sorunlarının Tarlabası Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi”¹⁰¹, “Tarihi Mekânlarda Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Balat Örneği”¹⁰² gibi başlıklar altında incelemelere konu olan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından da semt bazında mercek altına alınmış, konunun insan hakları ve kentsel adalet kısmı bu tür kurumların çalışmalarına konu edinilmiştir.¹⁰³ Çağlayan Kovanlıkaya, Derya Fırat, Egemen Yılğür, Şükrü Aslan ve Aylin Dikmen Özarslan tarafından hazırlanan *Bomonti: Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği*¹⁰⁴ adlı kitap ile Küçükçekmece Belediyesi’nin organize ettiği Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu’nun kitaplaştırılmış hali¹⁰⁵ de bu literatüre dahil edilebilir. Ayrıca Hatice Kurtuluş’un derlediği *İstanbul’da Kentsel Ayrışma / Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*¹⁰⁶ başlıklı çalışma ile Asuman Türkün’ün hazırladığı *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul’da Kentsel Dönüşüm*¹⁰⁷ adlı kitapta da İstanbul’un çeşitli semtlerinde kentsel dönüşüm uygulamalarını inceleyen makaleler mevcuttur.¹⁰⁸

Türkiye’de semt çalışmalarının odaklandığı temalar arasında göç ve *gecekondulaşma* da önemli başlıklardır. Gerek Osmanlı İmparatorluğu’nun küçülmesiyle Balkanlar’dan gelen göç dalgası, gerek I. Dünya Savaşı sonrası mübadele gibi uygulamalarla yaşanan demografik değişim, gerekse de çeşitli dönemlerde ivme kazanan ve büyükşehirlerde yoğunlaşan yurtiçinde köyden kente göç hareketlilikleri,

Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2017.

101 Ahmet Sıvar Aslan, “Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet Sorunlarının Tarlabası Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme Bilim Dalı, 2008.

102 İzzet Değirmenci, “Tarihi Mekanlarda Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Balat Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Eğitimi Ana Bilim Dalı, 2009.

103 Hüseyin Türkan, *Tophane Örneğinde Sanat Algısı ve Kentsel Dönüşüm Raporu*, İstanbul: UHİM, 2010; Hasan Akgün, *Kentsel Gelişim Sürecinde Büyükçekmece*, İstanbul: Türk Demokrasi Vakfı, 1997; Alp Arısoy, *Yeldeğirmeni Deneyimi Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım*, İstanbul: ÇEKÜL Vakfı, 2014.

104 Çağlayan K. vd., *Bomonti: Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

105 *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu İstanbul 2004 - Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması*, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, 2015.

106 Hatice Kurtuluş (der.), *İstanbul’da Kentsel Ayrışma / Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.

107 Asuman Türkün (der.), *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul’da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

108 Kentsel dönüşüm meselesi hemen her İstanbul sakinini ilgilendiren bir gündem maddesi olduğu için bu konuyu değerlendiren çok kıymetli çalışmalar mevcuttur. Ayşe Çavdar’ın Başakşehir’le ilgili çalışmaları gibi konuyu semt bağlamında ele alan makale düzeyinde önemli metinler bulunmaktadır. Bu çalışma, makale düzeyindeki çalışmaları kapsamadığı için sadece bu hatırlatma ile yetinelim.

semtlerin mekânsal ve toplumsal değişiminde önemli rol oynamış, bu etkileşim pek çok çalışmaya konu olmuştur. Köyden kente göçün sonuçlarından biri olarak beliren gecekondulaşma olgusu da, bu bağlamda, çarpıcı sonuçlarıyla birlikte semt tarihi çalışmaları literatüründe yerini almıştır. Konu, “Mahmutbey’de Sanayi ve Gecekondu İlişkisi”¹⁰⁹, “Gecekondulaşma Sürecinin İncelenmesi: Alibeyköy’de (İstanbul) Bir Araştırması”¹¹⁰, “Lüks Konut Site Sakinleri ile Gecekondu Sakinlerinin Gündelik Hayatı: Ataşehir Barbaros Mahallesi”¹¹¹, “Gecekondu’dan Apartmankondu’ya: Rumeli Hisarüstü Gecekonducularının 1960’dan Bugüne Ekonomik Dönüşümü”¹¹², “Kırsal Alandan Kente Göç ve Gecekondu Gençliğinin Sorunları (İstanbul-Sultanbeyli Gecekondu Bölgesi)”¹¹³, “Türkiye’de Gecekondu Meselesi ve Ümraniye-Mustafa Kemal Paşa Gecekondu Bölgesinde Bir Saha Araştırması”¹¹⁴, “İttifak ve İtilafların Dinamik ve Yapıları: İstanbul Başibüyük Gecekondu Direnişi Vakası (2009-2010)”¹¹⁵ gibi başlıkların işaret ettiği üzere çok çeşitli bağlamlarda incelenmiştir. Bu çalışmalarda göçün şehir kültürüne etkisi, farklı etnik ve dinî grupların mekânsal kimliğin gelişimi üzerindeki rolü, gecekondulaşmanın neden olduğu çarpık kentleşmeyle birlikte gelişen kent sorunları gibi problematikler ele alınmıştır.

Son yıllarda savaş bölgelerinden kaçarak ülkeye sığınan mültecilerin entegrasyon sorunları bağlamında da mülteci yoğunluklu semtlerin araştırma sahası olarak tercih edildiği görülmektedir. Göç sosyolojisi, içinde bulunduğumuz dönemin sosyal ve politik ajandayı etkileyen önemli gündem maddelerinden birisi olduğu için sosyal bilimler literatüründe de giderek yükselen bir araştırma başlığı haline

109 Ali Haydar Çağdaş, “Mahmutbey’de Sanayi ve Gecekondu İlişkisi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya, 1990.

110 Zeynep Ekrem, “Gecekondulaşma Sürecinin İncelenmesi: Alibeyköy’de (İstanbul) Bir Araştırması”, Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık, 1993.

111 Elif Yurtoğlu Pek, “Lüks Konut Site Sakinleri ile Gecekondu Sakinlerinin Gündelik Hayatı: Ataşehir Barbaros Mahallesi”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2016.

112 İrfan Özdebak, “Gecekondu’dan Apartmankondu’ya: Rumeli Hisarüstü Gecekonducularının 1960’dan Bugüne Ekonomik Dönüşümü”, Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2010.

113 Ahmet Düzköylü, “Kırsal Alandan Kente Göç ve Gecekondu Gençliğinin Sorunları (İstanbul-Sultanbeyli Gecekondu Bölgesi)”, Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 1995.

114 M. Cihangir Doğan, “Türkiye’de Gecekondu Meselesi ve Ümraniye-Mustafa Kemal Paşa Gecekondu Bölgesinde Bir Saha Araştırması”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı - Sosyal Değişme Ana Bilim Dalı Sosyoloji, 1990.

115 Özlem Gonca Yalçınkaya Akdağ, “İttifak ve İtilafların Dinamik ve Yapıları: İstanbul Başibüyük Gecekondu Direnişi Vakası (2009-2010)”, Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Sosyal Politika Bilim Dalı, 2015.

dönüştü. Bu anlamda, kendi içerisinde de pek çok alt başlıkla bir saçaklanmaya doğru yol almakta ve bu saçaklanma semt çalışmalarında da karşılık bulmaktadır. Örneğin, “Zorunlu Göçün Mekândaki Toplumsal ve Ekonomik Etkileri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler Örneği”¹¹⁶, “Göç, Uyum, Sorunlar Başakşehir’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler Örneği”¹¹⁷, “İstanbul - Bayrampaşa’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Sosyal Uyum ve Kente Katılımlarının İncelenmesi”¹¹⁸, “Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Afganistanlılar Örneği”¹¹⁹, “Güneydoğu Anadolu’dan Göç Eden Kadınların Sosyal Entegrasyonu: İstanbul Tarlabası’nda Niteliksel Bir Araştırma”¹²⁰ adlı tezler, sosyal bilimlerin müstakil meselelerinden olan kültürel aidiyet ve toplumsal entegrasyon imkânı gibi alt başlıklara odaklanır. *Zeytinburnu: Gerçek Yönleriyle Bir Gecekondu Kenti*¹²¹ kitabı da semt çalışmaları literatürünün bu kısmına dahil edilebilir. Yaşlılık, engellilik gibi dezavantajlı grupların göç koşullarıyla ilişkisi de başlı başına bir mesele olarak göç konulu semt çalışmalarında ön plana çıkar.¹²² Keza, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın göçmenlerin problemleri ve göç deneyimlerinin özgün yönleri de araştırma konuları arasındadır.¹²³ Sığınmacıların ülke ekonomisindeki yeri de benzer şekilde müstakil bir alt başlıktır.¹²⁴

116 Canan Külek, “Zorunlu Göçün Mekândaki Toplumsal ve Ekonomik Etkileri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2018.

117 Zeynep Hanpolat, “Göç, Uyum, Sorunlar Başakşehir’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2019.

118 Sümeyye Yıldız, “İstanbul - Bayrampaşa’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Sosyal Uyum ve Kente Katılımlarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Yerel Yönetimler Bilim Dalı, 2019.

119 Sümeyye Açıkgöz, “Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Afganistanlılar Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı, 2018.

120 Tülay Gümüş, “Güneydoğu Anadolu’dan Göç Eden Kadınların Sosyal Entegrasyonu: İstanbul Tarlabası’nda Niteliksel Bir Araştırma”, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2012, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

121 Akçay, *Zeytinburnu: Gerçek Yönleriyle Bir Gecekondu Kenti*.

122 Örneğin; Behçet Kaldık, “Göç Mekanlarındaki Gençlerin Kimlik İnşası: Sultangazi Örneği”, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2015, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

123 Örneğin; Merve Dursun Akıncı, “Düzensiz Göç Hareketleri İçerisinde Yer Alan Orta Yaş Ve Üstü Kadın Göçmenlerin Rol ve Kimlik Kayıpları: Silivri Geri Gönderme Merkezi Örneği”, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalı, 2020, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

124 Örneğin; Büşra Yılmaz, “Girişimci Suriyeli Sığınmacıların İşgücü Piyasası Deneyimleri: Fatih Örneği”, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Ana Bilim Dalı, 2019, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sosyo-mekânsal ayrışma, yoksulluk, dışlama, kültürel çatışma, yaşam tarzı, din, ideoloji, cinsiyet, sosyal statü gibi sebeplerle görülen *mekânsal farklılaşma* da, semt araştırmaları içerisinde, ortak bir çatı altında toplanabilecek tematik unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Şehrin merkezinde yahut çeperinde konumlanma; yüksek ya da düşük statü gruplarının yoğunlaştığı bölgelerden olma; sanayi, liman, ticaret bölgelerine yakınlık; ulaşılabilirlik gibi çeşitli hususların yanı sıra demografik değişimin, kent politikalarının, toplumsal gerilimlerin mekân üzerindeki belirleyici rolü, bu temalara odaklanan çalışmaların temel problemleri arasındadır.

“Yerleşmelerde Kültürel Yapıya Bağlı Mekânsal Farklılaşmalar Eyüp-Balat Örneği”¹²⁵, “Kültür-Mekân Etkileşimine Bağlı Şehirsel Doku Farklılaşmaları Kumkapı Süleymaniye Örneği”¹²⁶, “Başörtülü Yoksul Kadınların Ötekisi: Esenler Örneği”¹²⁷, “Sosyal ve Mekânsal Ayrışmanın, Öteki ve Kimlik Üzerinden Okunması: Tarihi Yarımada Örneği”¹²⁸, “Türkiye’de Kimlik ve Öteki: Sultanbeyli-Kadıköy Örneği”¹²⁹, “Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Kapsamında Konut-Kamusal Alan İlişkilerinin Ataköy Örneği Üzerinden İrdelenmesi”¹³⁰, “Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinde, Bütünleşen ve Ayrışan Yerleşimler Üzerinden, Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Bağlamında Bir Yöntem Önerisi: İstanbul/ Başakşehir Örneği”¹³¹ başlıklı yüksek lisans ve doktora seviyesindeki tezler bu tür çalışmalara örnektir. Bu çalışmalarda *habitus*, *toplumsal beğeni*, *üçüncü mekân* gibi kavramlara da başvurarak mekânsal

125 Neşegül R. Erbakan, “Yerleşmelerde Kültürel Yapıya Bağlı Mekansal Farklılaşmalar Eyüp-Balat Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Şehir Planlama Bilim Dalı, 1998, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

126 Hale Erez, “Kültür-Mekan Etkileşimine Bağlı Şehirsel Doku Farklılaşmaları Kumkapı Süleymaniye Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2003, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

127 Tuğba Metin Acher, “Başörtülü Yoksul Kadınların Ötekisi: Esenler Örneği”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2017, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

128 Şafak Çöze, “Sosyal ve Mekânsal Ayrışmanın, Öteki ve Kimlik Üzerinden Okunması: Tarihi Yarımada Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Bilim Dalı, 2021.

129 Meryem Memiş Doğan, “Türkiye’de Kimlik ve Öteki: Sultanbeyli-Kadıköy Örneği”, Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2018.

130 Meryem Melis Cihan, “Sosyal ve Mekansal Ayrışma Kapsamında Konut-Kamusal Alan İlişkilerinin Ataköy Örneği Üzerinden İrdelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2015.

131 Muhammed Cemil Doğan, “Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinde, Bütünleşen ve Ayrışan Yerleşimler Üzerinden, Sosyal ve Mekansal Ayrışma Bağlamında Bir Yöntem Önerisi: İstanbul/ Başakşehir Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2022.

ve toplumsal farklılaşmanın birlikte nasıl okunabileceği örneklenir. *Fatih-Başakşehir - Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*,¹³² *Nişantaşı Teneke Mahallesi - Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine*,¹³³ *Nöbetleşe Yoksulluk - Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*¹³⁴ başlıklı kitaplar da bu literatüre dahil edilebilir.

Ayrıca, mekânın sınıfsal ayrışması bağlamında tüketim pratikleri de önemli bir alt başlık olarak yer alır. “Beyoğlu Bölgesinde Soylulaştırma, Kozmopolitik ve Tüketim: Metropolitan Habitus Üzerine Bir Durum Çalışması”¹³⁵, “Soylulaştırma, Camia ve Tüketim: Cihangir Cumhuriyeti’nin Oluşturulması, Keşfi ve Sorgulanması”¹³⁶, “Global Endüstri Etkisi Altında Kültür, Tüketim Nesnesi, Gösteri İzleyicisi: Karaköy Örneği”¹³⁷, “Neoliberal Dönemde Kentsel Mekânların Tüketimi: Küresel Kent Kurgusu Örneği Olarak Karaköy”¹³⁸, “Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimin Mekân Üzerine Etkisi: İstanbul Süleymaniye Mahallesi Nazır İzzet Efendi ve Fetva Yokuşu Sokaklarında 2004-2019 Yılları Arasında Esnaf Tipi ve Sokak Kültüründeki Dönüşümler”¹³⁹ toplumsal değişim ve farklılaşmayı tüketim odağında inceleyen çalışmalardır.

132 İrfan Özet, *Fatih-Başakşehir - Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*.

133 Egemen Yılgür, *Nişantaşı Teneke Mahallesi -Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

134 Oğuz Işık ve M. Melih Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk - Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*.

135 Ülker Sözen, “Beyoğlu Bölgesinde Soylulaştırma, Kozmopolitik ve Tüketim: Metropolitan Habitus Üzerine Bir Durum Çalışması”, Yüksek Lisans tezi, Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2010.

136 Altan İlkuçan, “Soylulaştırma, Camia ve Tüketim: Cihangir Cumhuriyeti’nin Oluşturulması, Keşfi ve Sorgulanması”, Yüksek Lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, 2004.

137 Ozan Akbaş, “Global Endüstri Etkisi Altında Kültür, Tüketim Nesnesi, Gösteri İzleyicisi: Karaköy Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Tasarım Bilim Dalı, 2019.

138 Burcu Akdu, “Neoliberal Dönemde Kentsel Mekânların Tüketimi: Küresel Kent Kurgusu Örneği Olarak Karaköy”, Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Ana Bilim Dalı, 2021.

139 Emrah Atila, “Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimin Mekan Üzerine Etkisi: İstanbul Süleymaniye Mahallesi Nazır İzzet Efendi ve Fetva Yokuşu Sokaklarında 2004-2019 Yılları Arasında Esnaf Tipi ve Sokak Kültüründeki Dönüşümler”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı, 2021.

Grafik 5 İstanbul Semt Tezleri listesi verilerine göre İstanbul semtleriyle ilgili tezlerin disiplinlere göre dağılımı. YÖK veri tabanında tüm tezlerin disiplin bilgileri yer almadığı için rakamlar enstitü bilgilerine kıyaslanmalıdır.

Mimarlık ve kent planlama sahalarının yoğunlaştığı kentsel tasarım, konut mimarisinin ve mimari unsurların değişimi ve tarihsel gelişimi, çevre düzenlemeleri gibi tematik yoğunlaşmalar da semt çalışmaları literatürü içerisinde önemli bir yer tutar. Bu çalışmalarda belirli bir semtte görülen konut tipinin ayrıntılı incelemelerinden, semtin kent planlaması ve fiziksel görünüm açısından ne gibi bir tasarımın ürünü olduğu, bu tasarımın işlevselliği, semtte yer alan konutların veya kamusal yapıların mimari üslubu, çeşitli değişkenlerin semtin mimari kimliği üzerindeki etkisi gibi pek çok araştırma başlığı konu edinilir. Semtlerin tarihsel kimlikleriyle özdeşleşen mimari unsurların mekânsal kimliği ne ölçüde etkilediği de bu araştırma başlıkları arasında ön plana çıkar. “İstanbul Adalarındaki Bizans Dönemi Mimarisi”,¹⁴⁰ Tarihsel Süreçte Mimari Katmanlaşmanın Yerel Bir Örneği: Büyükkada”¹⁴¹, “2005 Sonrası Konut Mimarisinin Değişimi İstanbul Levent Örneği”¹⁴², “Mimari Tasarımda Süreklilik Kavramı ve Galata Örneği”¹⁴³,

140 Hatice Özyurt, “İstanbul Adalarındaki Bizans Dönemi Mimarisi”, Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 1997.

141 Amil Faruk Gezen, “Tarihsel Süreçte Mimari Katmanlaşmanın Yerel Bir Örneği: Büyükkada”, Doktora tezi, Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Bilim Dalı, 2021.

142 Ufuk Akın, “2005 Sonrası Konut Mimarisinin Değişimi İstanbul Levent Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2010.

143 Rıfat Gökhan Koçyiğit, “Mimari Tasarımda Süreklilik Kavramı ve Galata Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı, 2002.

“Tarihi Kentlerde Yapılan Mimari ve Kentsel Tasarımda Kentsel Hafızanın Yeri ve Galata Örneği”¹⁴⁴, “Kasımpaşa’nın Tarihi Gelişimi İskan Özellikleri ve Mimari Eserleri”¹⁴⁵, “Karaköy’de Batı Üslubunda Yaptırılmış Sivil Mimari Örnekleri”¹⁴⁶, “XIX. yüzyılda Pera/Beyoğlu’nun Ekonomik Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri”¹⁴⁷, “Beyoğlu-İstiklal Caddesinin 1970 Sonrası Dönüşümü Üzerine Mimari Değerlendirmeler”¹⁴⁸, “Eyüp Merkez Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisi”¹⁴⁹, “Eski Kent Mekânlarının Canlandırılması’ Bağlamında İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nde Mimari Tasarım İlkelerinin İrdelenmesi”¹⁵⁰, “Endüstriyel Devrimin Fener ve Balat Semtlerindeki Geleneksel Konut Mimarisi Üzerindeki Etkileri”¹⁵¹, “Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında “Yer” Kavramı: İstanbul Edirnekapi - Fatih - Şehzadebaşı Aksı Örneği”¹⁵², “Kentsel Tasarım Bağlamında Mikro Ortam Analiz Yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımada Haseki Bölgesi Örneği”¹⁵³ literatürde geniş yer tutan bu tür çalışmalara örnek gösterilebilir.

Bu doğrultuda, sosyal bilimlerle fen bilimlerinin kesiştiği, giderek hareketlilik ve yoğunluk kazanan ekoloji merkezli yaklaşım biçimleri de, şimdiden,

144 Aslı Pınar Biket, “Tarihi Kentlerde Yapılan Mimari ve Kentsel Tasarımda Kentsel Hafızanın Yeri ve Galata Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2004.

145 Ergün Egin, “Kasımpaşa’nın Tarihi Gelişimi İskan Özellikleri ve Mimari Eserleri”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 1996.

146 Ali Murat Aktemur, “Karaköy’de Batı Üslubunda Yaptırılmış Sivil Mimari Örnekleri”, Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 2006.

147 Seza Durudoğan, “XIX. yüzyılda Pera, Beyoğlu’nun Ekonomik Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri”, Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü / Mimarlık Ana Bilim Dalı, 1998.

148 Büşra Özbek, “Beyoğlu-İstiklal Caddesinin 1970 Sonrası Dönüşümü Üzerine Mimari Değerlendirmeler”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Bilim Dalı, 2020.

149 Nadide Körçeşme, “Eyüp Merkez Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2012.

150 Nihan Kıvrak, “Eski Kent Mekanlarının Canlandırılması’ Bağlamında İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nde Mimari Tasarım İlkelerinin İrdelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2010.

151 Bahriye Aslan, “Endüstriyel Devrimin Fener ve Balat Semtlerindeki Geleneksel Konut Mimarisi Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2010.

152 Ruşen Yamaçlı, “Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında “Yer” Kavramı: İstanbul Edirnekapi - Fatih - Şehzadebaşı Aksı Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 1997.

153 Elif Sağlam Günaydın, “Kentsel Tasarım Bağlamında Mikro Ortam Analiz Yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımada Haseki Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı, 1997.

semt çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinmiştir. “Ekolojik Kentleşme ve Toplu Konutlarda Ekolojik Planlama Yaklaşımının Başakşehir 4.Etap Örneğinde İncelenmesi”¹⁵⁴, “Ekolojik Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Cendere Vadisi Dönüşümünün Mimarlık Bağlamında Değerlendirilmesi: Silahtarağa-Kağıthane Merkez Mahallesi Aksı Örneği”¹⁵⁵, “Ekolojik Temele Dayalı Kent Planlaması Üzerinde Bir İnceleme ve İstanbul Sarıyer Örneği”¹⁵⁶ ve “Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği”¹⁵⁷ gibi tezler ekoloji merkezli semt çalışmalarına örnektir. Ayrıca, “Dijitalleşme Bağlamında Yeni Medya ve Seçmen Davranışı İlişkisi: 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri Küçükçekmece ve Bağcılar Örnekleri”¹⁵⁸ ve “Kentsel Tarih Araştırmalarında Bilgi Teknolojilerinin Kullanımıyla Yeni Bir Yöntem Geliştirilmesi (Kentsel Dönüşümde Kaos Kuramı ve Kadıköy-İstanbul Örneği)”¹⁵⁹ gibi çalışmaların örneklediği üzere, son yılların yükselen bir başka akademik ve entelektüel trendi olan dijital beşeri bilimler (digital humanities) sahasındaki gelişmeler de semt çalışmaları literatürünü doğrudan etkilemektedir.

Ayrıca, belirli bir semti konu edinen monografilerin yanı sıra, semtlerin çeşitli edebiyat ve sanat türlerinde ne şekilde yer aldığı semt araştırmaları literatürünün ilgi gösterdiği bir mesele olarak çeşitli örneklerle masaya yatırılmış bir konudur. Bu makalenin kapsamı dışında olsa da, İstanbul semtlerinin gelişimini konu edinen panoramik anlatılar da semt çalışmaları literatürüne dahil edilebilir. Yine Erol Ölçer’in yayına hazırladığı *Şehir Sokak Hafıza –Kuyulu’dan Biçki Yurdu’na Osman*

154 Semih Adil, “Ekolojik Kentleşme ve Toplu Konutlarda Ekolojik Planlama Yaklaşımının Başakşehir 4.Etap Örneğinde İncelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2010.

155 Nur Hilal Vural, “Ekolojik Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Cendere Vadisi Dönüşümünün Mimarlık Bağlamında Değerlendirilmesi Silahtarağa-Kağıthane Merkez Mahallesi Aksı Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2016.

156 Nilhan Alkaya, “Ekolojik Temele Dayalı Kent Planlaması Üzerinde Bir İnceleme ve İstanbul Sarıyer Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Planlama Bilim Dalı, 1997.

157 Bilge Aydın, “Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, 2010.

158 Necmettin Mutlu, “Dijitalleşme Bağlamında Yeni Medya ve Seçmen Davranışı İlişkisi: 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri Küçükçekmece ve Bağcılar Örnekleri”, Doktora tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2020.

159 Mehmet Rifat Akbulut, “Kentsel Tarih Araştırmalarında Bilgi Teknolojilerinin Kullanımıyla Yeni Bir Yöntem Geliştirilmesi (Kentsel Dönüşümde Kaos Kuramı ve Kadıköy-İstanbul Örneği)”, Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2004.

*Nuri Ergin ile İstanbul Sokak Adları*¹⁶⁰ ve *Hane'lerden Numaralı Ev'lere - Osman Nuri Ergin'den 1927 İstanbul'u Bina ve Arazi Cetvelleri*¹⁶¹ adlı İstanbul'un sokak adları konulu çalışmalar da İstanbul semtlerini çalışanların başvuru kaynakları arasında yer aldığı için literatürün bir parçası sayılabilir. Benzer şekilde, Ahmet Rasim, Sermet Muhtar Alus, Refik Halid Karay, Reşad Ekrem Koçu gibi İstanbul'u köşe bucak gezip çeşitli mecralarda gözlemlerini, anılarını aktaran kalemlerin doğrudan bir semti konu edinmeyen çalışmaları da İstanbul semti çalışanların vazgeçilmez kaynakları arasındadır. Bu bağlamda, İstanbul konulu her çalışma, İstanbul çalışmalarının başvurduğu her türlü kaynak, İstanbul semt literatürünün kapsamı alanında kabul edilebilir.

Sonuç Yerine

Buraya kadar başvurulmuş tüm veriler, Türkiye'de, İstanbul semtlerine ilişkin zengin bir monografi ve tez birikiminin mevcudiyetini gösteriyor. İstanbul üzerine kaleme alınan genel metinlerin zenginliğini perçinleyen, başlı başına geniş bir veri seti ve analiz konusuna dönüşebilen bu zengin birikimin daha derinlikli incelemelere ihtiyaç duyduğu muhakkak. Öte yandan, İstanbul özelinde görülen bu zenginliğin Türkiye'nin diğer şehirleri için ne derece mümkün olduğu ayrı bir değerlendirme konusu. Son yıllarda sayıları artan nitelikli çalışmalar umut verici olsa da, henüz şehir çalışmalarının yüzünü daha yeni yeni İstanbul, Edirne, Bursa, İzmir gibi şehirlerden taşraya çevirmeye başladığını göz önünde bulundurursak Türkiye'de semt çalışmaları başlıklı genel bir değerlendirmenin ne tür bir birikimle karşılaşacağını tahmin etmek zor olmayabilir. Bununla birlikte, semt çalışmalarını semt monografileri ve tezlerinin dışında, yerel gazetelerin, aile arşivlerinin, çeşitli ego-dokümanlarının, edebiyat eserlerinin vb. dâhil olduğu geniş kaynaklar çerçevesinde masaya yatırdığımızda ve Cumhuriyetin ilk kuşak sosyologlarının köy çalışmalarını bu kaynak havuzuyla birleştirdiğimizde ortaya çok değerli bir araştırma havuzunun çıkacağını öngörmek de aynı şekilde zor olmayacaktır. Her hâlükârda, Türkiye'de semt çalışmaları sahasının zengin malzeme ve kaynakları, güçlü kavramsal çerçeveler içerisinde değerlendiren, nitelikli ve yenilikçi çalışmalara ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz.

160 Erol Ölçer, *Şehir Sokak Hafıza -Kuyulu'dan Biçki Yurdu'na Osman Nuri Ergin ile İstanbul Sokak Adları*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

161 Erol Ölçer, *Hane'lerden Numaralı Ev'lere - Osman Nuri Ergin'den 1927 İstanbul'u Bina ve Arazi Cetvelleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

Kaynakça

Kitaplar

- Abaç, S., *Kasımpaşa'nın Tarihçesi*, İstanbul: C.H.F. Kasımpaşa Merkez Ocağı, 1935.
- Akçay, F., *Zeytinburnu: Gerçek Yönleriyle Bir Gecekondu Kenti*, Akçay Yayınları, 1974.
- Akgün, H., *Kentsel Gelişim Sürecinde Büyükçekmece*, İstanbul: Türk Demokrasi Vakfı, 1997; Arısoy, A., *Yeldeğirmeni Deneyimi Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım*, İstanbul: ÇEKÜL Vakfı, 2014.
- Arseven, C. E., *Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye*, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osma, 1911.
- Arseven, C. E., *Eski Galata ve Binaları*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osma, 1912.
- Artan, T., *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.
- Atabey, F., *İslam Aleminin İkinci Kabesi: Eyüp Sultan ve Hizmetlerim*, Arkın Ofset, 1973 ve Atabey, F., *Asya'nın Avrupa'ya Bakan Penceresi: Üsküdar ve Hizmetlerim*, İstanbul: Kardeş Matbaası, 1973.
- Aydın, B., “Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, 2010.
- Aytemiz, Ö. F., *Tarihsel Yönleriyle Kartal Maltepe*, İstanbul: Maltepe Matbaası, 1970.
- Bachelard, G., *Mekânın Poetikası*, Çev. Alp Tümertekin, 4. Baskı, İstanbul: İthaki Yayınları, 2017, s. 30-32.
- Behar, C., *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008): Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi*, İstanbul: YKY, 2019.
- Burawoy, M. vd., *Ethnography Unbound: Power and Resistance in the Modern Metropolis*, Berkeley: University of California Press, 1991.
- Duhani, S. N., *Eski İnsanlar Eski Evler: 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası*, İstanbul: Turing, 1982.
- Duneier, M., *Sidewalk*, New York: Farrar, Strauss & Giroux, 1999.
- Eco, U., *Ortaçağ 3: Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, 2. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2016, s. 225-226.
- Ekdal, M., *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy*, İstanbul: Kadıköy Belediyesi Yayınları, 1996.
- Ekdal, M., *Bir Fenerbahçe Vardı*, İstanbul: Turing Yayınları, 1987.
- Eldem, S. H., *Sadabad*, İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1977.
- Eldem, S. H., *Boğaziçi Anıları*, İstanbul: Alarko, 1979.

- Erder, S., *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Eyice, S., *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1976.
- Felek, B., *Hayal Belde Üsküdar*, İstanbul: Felek Yayınları, 1987.
- Giz, A., *Bir Zamanlar Kadıköy*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.
- Gökçen, R., *Üsküdar*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1979.
- Gökçen, R., *Sarıyer*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991.
- Gökçen, R., *Zeytinburnu*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991.
- Gökçen, R., *Beşiktaş*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1998.
- Gökçen, R., *Kadıköy*, 1977; *Eyüp*, 1979.
- Gökçen, R., *Kartal*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1986.
- Gökçen, R., *Beykoz*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1988.
- Gökçen, R., *Fatih*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1989.
- Gökçen, R., *Bakırköy*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1991.
- Gül, M., *Architecture and the Turkish City - An Urban History of Istanbul since the Ottomans*, London&NY: I. B. Tauris, 2017.
- Gürbilek, N., *Vitrin'de Yaşamak*, İstanbul: Metis Yayınları, 1992.
- Gülersoy, Ç., *Korunması Gereken Boğaziçi*, İstanbul: Turing, 1972.
- Gülersoy, Ç., *Yıldız Parkı ve Malta Köşkü*, İstanbul: Turing, 1979.
- Gülersoy, Ç., *Yıldız ve Emirgan Parkları ve Köşkleri*, İstanbul: Turing, 1980.
- Gülersoy, Ç., *Göksu'ya Ağıt*, İstanbul: Turing, 1987.
- Hart, C. W. M., *Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1969.
- Hisar, A. Ş., *Boğaziçi Mektupları*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1979.
- Işık, O. ve M. M. Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Klinenberg, Eric, *Heat Wave: A Social Autopsy of Disaster in Chicago*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2003.
- Kovanlıkaya, Ç. vd., *Bomonti: Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Kurtuluş, H. vd., *Toplumsal Hafızada Zamanda ve Mekanda Maltepe*, İstanbul: Maltepe Belediyesi Yayınları, 2018.
- Kurtuluş, H. (der.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma / Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.
- Kütükçü, T., *Geçmiş Zamanların, Mekânların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
- Kütükçü, T., *Bir Beyoğlu / Pera Hatırası -Romansı Kent Monografisi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.

- Lefebvre, H., *Mekânın Üretimi*, Çev. Işık Ergüden, 6. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2020.
- Lloyd, R., *NeoBohemia*. London, England: Routledge, 2005.
- Mete, T., *Hadi Bakalım: Beşiktaş Belediyesi (Bir Yerel Yönetim Hikayesi)*, Kendi Yayını, Sel Matbaacılık, 1991.
- McRoberts, O. *Streets of Glory: Church and Community in a Black Urban Neighborhood*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2005.
- Mutlu, N., “Dijitalleşme Bağlamında Yeni Medya ve Seçmen Davranışı İlişkisi: 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri Küçükçekmece ve Bağcılar Örnekleri”, Doktora tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2020.
- Oral, A. İ., *Beşiktaş Böyle Yağmalandı: Bir Yerel Yönetim Hikayesi*, İstanbul: Basım Atölyesi, 2015.
- Ölçer, E., *Şehir Sokak Hafıza –Kuyulu’dan Biçki Yurdu’na Osman Nuri Ergin ile İstanbul Sokak Adları*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Ölçer, E., *Hane’lerden Numaralı Ev’lere - Osman Nuri Ergin’den 1927 İstanbul’u Bina ve Arazi Cetvelleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Örsan, R., *Kayıbolan Bakırköy*, İstanbul: Etkin Dağıtım, 1989.
- Özet, İ., *Fatih Başakşehir: Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Prost, H., *Boğaziçi Anadolu Sahilinin 1/2000 Mikyaslı Nazım Planını İzah Eden Rapor*, İstanbul: İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü, 1941.
- Raif, M., *Sultanahmed Parkı ve Asar-ı Atıkası*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1916.
- Süreyya (İlmen) Paşa, *Üsküdar’ın İmarına Aid Bir Fikr-i Umumi ve Hulasa-i Mütalaat*, İstanbul: Belediye Matbaası, 1924.
- Tekeli, İ., *Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tevfik, M., *İstanbul’da Bir Sene, Üçüncü Ay: Kağıthane*, İstanbul: Matbaa-i Aramyan, 1883.
- Tezcan, S. S. (der.), *Haliç Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyum Tebliğleri: 11-13 Şubat 1976*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1977.
- Tınar, Y., *Sosyal Politika ve Yerel Yönetim İlişkisi: Sultangazi Belediyesi Örneği*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2020.
- Tuğlacı, P. *Tarih Boyunca İstanbul Adaları (I-II)*, İstanbul: Pars Yayınları, 1992.
- Tuna, T., *Bir Zamanlar Bakırköy*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Tuna, T., *Taksim’den Tünel’e Adım Adım Beyoğlu*, İstanbul: E Yayınları, 2014.
- Tuna, T., *“Deniz Fenerinin Işığında” Yeşilköy Ayastefanos*, İstanbul: Karakter Color, 2006.

- Türkan, H., *Tophane Örneğinde Sanat Algısı ve Kentsel Dönüşüm Raporu*, İstanbul: UHİM, 2010.
- Türker, O. *Nihori'den Yeniköy'e: Bir Boğaziçi Köyünün Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2004.
- Türker, O. *Therapia'dan Tarabya'ya: Boğaz'ın Diplomatlar Köyünün Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2006.
- Türker, O. *Halkidona'dan Kadıköy'e: Körler Ülkesinin Hikâyesi*, 1990.
- Türker, O. *Mega Revma'dan Arnavutköy'e: Bir Boğaziçi Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1999.
- Türker, O. *Halki'den Heybeli'ye: Bir Ada Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1990.
- Türkün, A. (der.), *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Vural, N. H., "Ekolojik Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Cendere Vadisi Dönüşümünün Mimarlık Bağlamında Değerlendirilmesi Silahtarağa-Kağıthane Merkez Mahallesi Aksı Örneği", Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2016.
- Uykucu, K. E., *Bölgemiz Marmara İlimiz İstanbul İlçemiz Kadıköy-Kartal*, Yayınevi Bilinmiyor, 1973.
- Yalgür, E., *Nişantaşı Teneke Mahallesi -Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- *Boğaziçi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Yeşillendirme Derneği, 1974.
- *Yereli Yönetmek: Kadıköylüler Anlatıyor*, İstanbul: Kadıköy Belediyesi Yayınları, 2018.
- *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu İstanbul 2004 - Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması*, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, 2015.

Makale, Kitap Bölümü ve Ansiklopediler

- Arlı, A., "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Şehirleşme ve Gecekondu Araştırmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy. 6, 2005, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 283-352.
- Arlı, A., "Yüzyıl Sonra 'Şehir'i Okuma Denemesi", *Şehir – Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, Robert E. Park, Çev. Pınar Karababa Kayalığı, İstanbul: Heretik Yayınları, 2015, s. 7-30.
- Demir, B. T. ve Y. Uğur, "Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği", *Kent ve Maneviyat*, Seyfettin ve Zehra Erşahin (eds.), Ankara: İdealkent Yayınları, 2020, s. 461-486.
- Güvenç, M. ve O. Işık, "A Metropolis at the Crossroads: The Changing Social Geography of Istanbul under the Impact of Globalization", *Of States and Cities*

- *The Partitioning of Urban Space*, Ed. P. Marcuse ve Ronald van Kempen, 2002, Oxford: Oxford University Press, s. 200-217.
- Karakuyu, M. vd., “İstanbul’un Tarihsel Topoğrafyası ve Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 8, sy. 16, 2010, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 33-60.
- Mumford, L., “The Neighborhood and the Neighborhood Unit”, *The Town Planning Review*, c. 24, sy. 4 (Jan., 1954), Liverpool: Liverpool University Press, s. 256.
- Neyzi, L., “Giriş”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, Der. Leyla Neyzi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s. 3-4.
- Sassen, S., “Urban Sociology in the 21st Century”, *21st Century Sociology: A Reference Handbook (Vol 1)*, Clifton D. Bryant ve Dennis L. Peck (eds.), California: SAGE Yayınları, 2006, s. 256-270.
- Suvat P. ve Mehmet Z. Yıldız, “Cumhuriyet Dönemi İstanbul Nüfusu Literatürü Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 8, sy. 16, 2010, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 201-226.
- Şahin, C., “İstanbul’un İlçeleri”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, c. 3, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A. Ş.) Yayınları, 2015, s. 246-324.
- Şenyapılı, T., “Cumhuriyetin 75. Yılı Gecekonduunun 50. Yılı”, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Der. Yıldız Sey, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 300-311.
- Tuna, K., “İstanbul’un Sosyolojik Dönüşümü”, *Şehir ve Kültür: İstanbul*, Ahmet Emre Bilgili (ed.), İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2010, s. 360-381.
- Uğur, Y., “Şehir Tarihi ve Türkiye’de Şehir Tarihçiliği: Yaklaşımlar, Konular ve Kaynaklar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy. 6, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2005, s. 9-26.

Diğer

- Berksan, M., “İstanbul Semt Monografileri”, <https://istanbulmonografi.com/sem-monografileri/> Erişim Tarihi: 27.12.2022
- Yılmaz, H., “İstanbul Semt Tezleri”, <https://github.com/yilmazhavva/istanbulsemt-tezleri> Erişim Tarihi: [27.12.2022].

Tezler

- Açer, T. M. “Başörtülü Yoksul Kadınların Ötekisi: Esenler Örneği”, Doktora tezi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2017.
- Açıkgöz, S., “Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Afganistanlılar Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı, 2018.

- Adil, S., “Ekolojik Kentleşme ve Toplu Konutlarda Ekolojik Planlama Yaklaşımının Başakşehir 4. Etap Örneğinde İncelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2010.
- Akbaş, O., “Global Endüstri Etkisi Altında Kültür, Tüketim Nesnesi, Gösteri İzleyicisi: Karaköy Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Tasarım Bilim Dalı, 2019.
- Akbulut, M. R., “Kentsel Tarih Araştırmalarında Bilgi Teknolojilerinin Kullanımıyla Yeni Bir Yöntem Geliştirilmesi (Kentsel Dönüşümde Kaos Kuramı ve Kadıköy-İstanbul Örneği)”, Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2004.
- Akdağ, Ö. G. Y., “İttifak ve İtilafların Dinamik ve Yapıları: İstanbul Başibüyük Gecekondu Direnişi Vakası (2009-2010)”, Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Sosyal Politika Bilim Dalı, 2015.
- Akdu, B., “Neoliberal Dönemde Kentsel Mekânların Tüketimi: Küresel Kent Kurgusu Örneği Olarak Karaköy”, Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve Kültürel Çalışmalar Ana Bilim Dalı, 2021.
- Akın, U., “2005 Sonrası Konut Mimarisinin Değişimi İstanbul Levent Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2010.
- Akıncı, M. D., “Düzensiz Göç Hareketleri İçerisinde Yer Alan Orta Yaş ve Üstü Kadın Göçmenlerin Rol ve Kimlik Kayıpları: Silivri Geri Gönderme Merkezi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalı, 2020.
- Aktemur, A. M., “Karaköy’de Batı Üslubunda Yaptırılmış Sivil Mimari Örnekleri”, Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı.
- Alkaya, N., “Ekolojik Temele Dayalı Kent Planlaması Üzerinde Bir İnceleme ve İstanbul Sarıyer Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Planlama Bilim Dalı, 1997.
- Anıl, A., “Tuzla’nın Mekansal Gelişimi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2005.
- Aslan, B., “Endüstriyel Devrimin Fener ve Balat Semtlerindeki Geleneksel Konut Mimarisi Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2010.
- Aslan, A. S., “Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet Sorunlarının Tarlabası Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan

- Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme Bilim Dalı, 2008.
- Arslan, M., “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Arnavutköy Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2013.
- Atila, E., “Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimin Mekan Üzerine Etkisi: İstanbul Süleymaniye Mahallesi Nazır İzzet Efendi ve Fetva Yokuşu Sokaklarında 2004-2019 Yılları Arasında Esnaf Tipi ve Sokak Kültüründeki Dönüşümler”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı, 2021.
- Ay, V., “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Uygulama Sorunları ve Bayrampaşa Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2021.
- Bayraktar, E., “Kamu Politikası Süreç Analizi: Ataşehir Belediyesi Emekevler Kentsel Dönüşümü Örneği”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2021.
- Biket, A. P., “Tarihi Kentlerde Yapılan Mimari ve Kentsel Tasarımda Kentsel Hafızanın Yeri ve Galata Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2004.
- Cihan, M. M., “Sosyal ve Mekansal Ayrışma Kapsamında Konut-Kamusal Alan İlişkilerinin Ataköy Örneği Üzerinden İrdelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2015.
- Çağdaş, A. H., “Mahmutbey’de Sanayi ve Gecekondu İlişkisi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya, 1990.
- Çavuş, G., “Ağ Toplumunda Yerel Yönetimler ve Sivil Katılım: Kadıköy ve Üsküdar Belediyesi”, Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, 2019.
- Çelik, T. Ö., “Kentsel Ölçekteki Gayrimenkul Yatırımlarının Mekansal Gelişme Üzerindeki Etkisi: Başakşehir Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2013.
- Çöze, Ş., “Sosyal ve Mekânsal Ayrışmanın, Öteki ve Kimlik Üzerinden Okunması: Tarihi Yarımada Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Bilim Dalı, 2021.
- Değirmenci, İ., “Tarihi Mekanlarda Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Balat Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Eğitimi Ana Bilim Dalı, 2009.

- Doğan, M. C., “Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinde, Bütünleşen ve Ayrışan Yerleşimler Üzerinden, Sosyal ve Mekansal Ayrışma Bağlamında Bir Yöntem Önerisi: İstanbul/ Başakşehir Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2022.
- Doğan, M. C., “Türkiye’de Gecekondu Meselesi ve Ümraniye-Mustafa Kemal Paşa Gecekondu Bölgesinde Bir Saha Araştırması”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı - Sosyal Değişme Ana Bilim Dalı Sosyoloji, 1990.
- Doğan, M. M., “Türkiye’de Kimlik ve Öteki: Sultanbeyli-Kadıköy Örneği”, Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2018.
- Durudoğan, S., “XIX. yüzyılda Pera, Beyoğlu’nun Ekonomik Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri”, Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü / Mimarlık Ana Bilim Dalı, 1998.
- Düzköylü, A., “Kırsal Alandan Kente Göç ve Gecekondu Gençliğinin Sorunları (İstanbul-Sultanbeyli Gecekondu Bölgesi)”, Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 1995.
- Egin, E., “Kasımpaşa’nın Tarihi Gelişimi İskan Özellikleri ve Mimari Eserleri”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 1996.
- Ekrem, Z., “Gecekondulaşma Sürecinin İncelenmesi: Alibeyköy’de (İstanbul) Bir Araştırması”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık, 1993.
- Erbakan, N. R., “Yerleşmelerde Kültürel Yapıya Bağlı Mekansal Farklılaşmalar Eyüp-Balat Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Şehir Planlama Bilim Dalı, 1998.
- Erez, H., “Kültür-Mekan Etkileşimine Bağlı Şehirsiz Doku Farklılaşmaları Kumkapı Süleymaniye Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2003.
- Gezen, A. F., “Tarihsel Süreçte Mimari Katmanlaşmanın Yerel Bir Örneği: Büyükkada”, Doktora tezi, Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Bilim Dalı, 2021.
- Güler, Ö. R., “İstanbul İlçelerindeki Demografik Yapının, Yerel Yönetimlerin Kültür Politikaları Üzerindeki Etkileri: Bayrampaşa Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültür Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2013.
- Günaydın, E. S., “Kentsel Tasarım Bağlamında Mikro Ortam Analiz Yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımada Haseki Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı, 1997.

- Gümüş, T., “Güneydoğu Anadolu’dan Göç Eden Kadınların Sosyal Entegrasyonu: İstanbul Tarlabası’nda Niteliksel Bir Araştırma”, Yüksek Lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2012.
- Hanpolat, Z., “Göç, Uyum, Sorunlar Başakşehir’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler Örneği”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2019.
- İlkuçan, A., “Soylulaştırma, Camia ve Tüketim: Cihangir Cumhuriyeti’nin Oluşturulması, Keşfi ve Sorgulanması”, Yüksek Lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, 2004.
- Kaldık, B., “Göç Mekanlarındaki Gençlerin Kimlik İnşası: Sultangazi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, 2015.
- Karakaş, H., “Mahalli İdarelerde Halkla İlişkiler ve Örnek Olay Adalar Belediyesi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler, 1992.
- Kavalcı, L., “Balat’ın Mekansal Gelişim Süreci”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, 2010.
- Kıvrak, N., “Eski Kent Mekanlarının Canlandırılması’ Bağlamında İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi’nde Mimari Tasarım İlkelerinin İrdelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2010.
- Koç, Z., “Kentsel Etnisite Bağlamında Bir Kentin Demografisini Tartışmak: İstanbul Esenyurt İlçesi Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, 2020.
- Koçyiğit, R. G., “Mimari Tasarımda Süreklilik Kavramı ve Galata Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı, 2002.
- Körçeşme, N., “Eyüp Merkez Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisi”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bilim Dalı, 2012.
- Külek, C., “Zorunlu Göçün Mekândaki Toplumsal ve Ekonomik Etkileri: Bağcılar İlçesindeki Suriyeliler Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2018.
- Levent, H. B., “Avrupa Birliği Mekansal Gelişim Perspektifi ve Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi Stratejileri Kapsamında İstanbul Beşiktaş Vişnezade Mahallesi

- Örneği", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2006.
- Özel, F., "Vefa'nın Mekansal Gelişim Süreci", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış, 2003.
- Özdemir, U., "Bayrampaşa İlçesinin Nüfus Coğrafyası: Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Analiz", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, 2020.
- Özbek, B., "Beyoğlu-İstiklal Caddesinin 1970 Sonrası Dönüşümü Üzerine Mimari Değerlendirmeler", Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Bilim Dalı, 2020.
- Özdabak, İ., "Gecekondu'dan Apartmankondu'ya: Rumeli Hisarüstü Gecekondu-larının 1960'dan Bugüne Ekonomik Dönüşümü", Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2010.
- Özkan, E., "Kentsel Dönüşümün Açık ve Kamusal Alanlarda Fiziksel ve Sosyal Mekana Etkisi: Bağcılar Meydan Örneği", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Kent Çalışmaları ve Yönetimi Bilim Dalı, 2020.
- Özyurt, H., "İstanbul Adalarındaki Bizans Dönemi Mimarisi", Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 1997.
- Pek, E. Y., "Lüks Konut Site Sakinleri ile Gecekondu Sakinlerinin Gündelik Hayatı: Ataşehir Barbaros Mahallesi", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, 2016.
- Saral, M., "Parsel Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişen ve Dönüşen Kentsel Mekan: Kadıköy Örneği", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Bilim Dalı, 2019.
- Sözen, Ü., "Beyoğlu Bölgesinde Soylulaştırma, Kozmopolitlik ve Tüketim: Metropolitan Habitus Üzerine Bir Durum Çalışması", Yüksek Lisans tezi, Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, 2010.
- Şenel, S., "Yerel Demokrasi ve Bağcılar Belediyesi Örneği", Yüksek Lisans tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, 2014.
- Uysal, Ü. E., "Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Bağlamında Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2008.
- Yamaçlı, R., "Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında "Yer" Kavramı: İstanbul Edirnekapi - Fatih - Şehzadebaşı Aksı Örneği", Yüksek Lisans

- tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 1997.
- Yıldız, S., “İstanbul – Bayrampaşa’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Sosyal Uyum ve Kente Katılımlarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, Yerel Yönetimler Bilim Dalı, 2019.
- Yılmaz, B., “Girişimci Suriyeli Sığınmacıların İşgücü Piyasası Deneyimleri: Fatih Örneği”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Ana Bilim Dalı, 2019.
- Yılmaz, K., “Cumhuriyet Dönemi’nde Büyükada’nın İktisadi ve Sosyal Tarihi”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2008.
- Yeğenağa, O. H., “Kentsel Dönüşüm Politikalarının Kentsel Kimlik, Mekân ve Zanaat İlişkisine Etkisi: Şişhane Bölgesi”, Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2017.

